

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΓ' . - φύλ. 16 * ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 18 ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΗ 1915 * ΑΡΙΘΜΟΣ 561

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΑΔΕΡΦΟΣ ΜΟΥ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Νά ξανακαλεστή!
Τρανού τὸ ἀνάγνωσμα.
ΓΚΑΙΤΕ. Μινιόν (μετάφρ. Κ. Θεοτόκη).
ΓΟΥΣΤΑΒΟΣ ΓΚΕ-Γ' ΓΕΡΣΤΑΜ. Τὸ βιβλίον τοῦ μικροῦ
ἀδερφοῦ (συνέχεια).
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Ὁ ἐπινίκιος τοῦ Βελζεβοῦλη.
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Ξεφυλλίζοντας ἓνα βιβλίον στίχων.
Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ.

ΓΚΑΙΤΕ

MINION*

* Αφιερώνεται ἀπὸ τὸ μεταφραστικὸν κείμενον εἰς τὴν Παναγιῶτα Παναγιῶτα τοῦ προτοτομαγούδησε.

Ἐέρεις ποῦ ἀνθοῦν οἱ λεμονιές, καὶ μῆλα
Χρυσὰ λαμποκοποῦν στὰ μαῦρα φύλλα,
Αὔρα ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἀπαλή φουῶ
Κ' ἦσυχὴ εἶναι ἡ μυρτιά κι' ὀρθὴ ἡ διαφνία;
Ἐέρεις ἐσύ;
Ἐκεῖ ναὶ ἐκεῖ
Θέλω νὰ πάμε, ὦ ποθητέ, μαζί!

Ἐέρεις τὸ σπῆτι; στίλοι τοῦ στηρίζουν
Τῆ στέγη ἢ σάλα, οἱ κάμαρες γυαλίζουν.
Κι' ἀγάλματα στημένα με θωροῦν;
Φτωγὸ παιδί, τί σοῦκαμαν ρωτοῦν!
Τὸ ξέρεις σύ;
Ἐκεῖ ναὶ ἐκεῖ
Ἄς πάμε, ὦ ἐσύ προστάτη μου, μαζί!

Ἐέρεις τὸ ὄρος; στὰ γνέφια τὸ γιοφύρι;
Ζητᾷ στρατὶ στήν λάχνη τὸ ζωντήρι,
Τοῦ δράκου ἢ ἀρχαία γενιὰ εἶναι στή σπηλιά,
Γρομμιάονται βράχοι κι' ἀπὸ πάνου ἀφροιά.
Τὸ ξέρεις σύ;
Γιὰ κεῖ, γιὰ κεῖ,
Πατέρα μου, ἄς κινήσουμε μαζί!

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

* Γιὰ νὰ τραγουδιστεῖ κατὰ τὴ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν.

ΞΕΦΥΛΛΙΖΟΝΤΑΣ ἘΝΑ ΒΙΒΛΙΟ

ΣΤΙΧΩΝ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

2.-

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προπερασμένον φύλλον)

Ἡ ποίησις δὲν εἶναι στάντικείμενα· ὑπάρχει μέσα
μας τὴ ρίχνουμε στὰ πράγματα· ὅταν ἡλεκτρικὴ προ-
βολὴ τὴ βρίσκουμε, τὴ σέρνουμε· ἔξω, τὴ δημιουργοῦμε
ἀπ' ὅ,τι συγκρατοῦμε στὴ μνήμη καὶ στὴ φαν-
τασία μας καὶ στὴ γνώση μας καὶ στὴν καρδιά, στὴν
ιδέα μας καὶ στὸ πνεῦμα, στὴν εὐκρίνεια καὶ στὴν
ὑποκρισία μας. Τὰ περιστάτικα τῆς ζωῆς μας, τῆς ἀ-
τομικῆς ἢ τῆς κοινωνικῆς, ἀδιάφορα, τὰ θέματά μας
καὶ τὰ κίνητρα· ἡ τέχνη τὰ περιλαβαίνει καὶ τὰ μαγε-
ρεῖ, καθὼς ξέρει αὐτὴ, ἀπλούστατα· ἡ δουλειὰ τῆς.
Ξεχωρίζουμε τοὺς ποιητὰς με βούλλες καὶ μ' ἐτικέτες·
αὐτοὶ μᾶς λένε τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον· ἐκεῖνοι μᾶς ἐκ-
φράζουν τὸν κόσμον τὸν ἐσωτερικόν. Ἐδῶ τῆς φύσης εἰ
διαλαλήτες, ἐκεῖ οἱ ξεδιαλυτὲς τῆς ψυχῆς. Κριτικῶν
ἐξυπνα, λεπτά, σφὰ ξεχωρίσματα, γιὰ τὴν εὐκολία τοῦ
ἔργου τους· μὰ καὶ μαζὶ· κολοκυθένια κάπως. Κανεὶς
τοῦ φυσικοῦ ποιητῆς δὲν πᾶει μπροστὰ χωρὶς νὰ
συμβολίσῃ ἢ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν· καὶ
κανεὶς ἐσωτερικῆς, νὰ ποῦμε, δὲ μᾶς συγκινεῖ ἀνί-
σως δὲν ξέρει· νὰ ὑλοποιῇ ἐπωσθήποτε τὴν ἐσωτερικὴν
τηνὰ του με τὴ βούλησιν τοῦ φυσικοῦ στοιχείου γύρω
του. Χρήσιμη καὶ κατάχρησιμη γίνεται κατὰ καιροὺς ἀπὸ
ιδέες καὶ ἀπὸ λέξεις ποὺ μᾶς παρουσιάζονται καὶ τρε-
μοκουματίζονται καὶ ἀλλάζονται, μέσα στοὺς στίχους τοῦ
δεῖνα ἢ τοῦ τάδε, ἢ καὶ στὰ ἔργα κύκλων ἕλων ποιη-
τῶν, ιδέες ἀπὸ λέξεις, λέξεις ἀπὸ ιδέες, καὶ σὰ σύμβολα
καὶ σὰ λάβρα καὶ σὰν κύματα. Ἐνας κριτικὸς ἀπὸ
τοὺς φιλοσοφικώτερα καταρτισμένους σημεῖων εἰς ἓνα
του βιβλίου μιλώντας γιὰ τοὺς ποιητὰς τοῦ καιροῦ μας·
«Σ' αὐτοὺς ἕλους (καὶ ξεχωριστὰ θανάφερα τὸ Βερά-
ρεν) ἡ λέξις ποὺ ξεναγοῦρεῖ συγχρότερα, σὰ λαϊμο-
τίβο ἢ σὰν ἰδανικόν, δὲν εἶναι ὁ ἔρωτας, οὔτε ὁ Θεός,
οὔτε ἡ ἐπιστήμη· εἶναι ἡ ζωὴ.» Κεῖνὸ συγχροδιαδάζω
καὶ συγκακῶ τὴ σημαντικὴν λέξιν· μὰ, με τὴν ἀδεια
τῆς σοφῆς κριτικῆς, δὲν πολυκαταλαβαίνω· ἡ ἔννοια
ζωὴ τόσο εἶναι γενικὴ, τόσο περίπλοκα τὰ στοιχεῖα
τῆς, καὶ τόσο πολύτροπο τὸ φανέρωμά της, τόσο νερὸ
σπᾶνει, ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ξανοίξῃ κ' ἐκεῖ ποὺ
δὲν περιμένεται, σὲ περιστάσεις καὶ σὲ κατάστασεις λο-
γῆς. Ὅ,τι θετικὰ γνωρίζω εἶναι πῶς κάθε ποιητῆς ποὺ
ἀξίζει τὸνομα, ἐκφράζει ὄχι τὴ ζωὴν, μὰ τὴ ζωὴν του.

Τὸ πρᾶγμα κάπως διαφέρει. Ὁ ποιητὴς μὲ τὰ «Φω-
τερὰ σκοτάδια» θέματα παίρνει ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ κατα-
θέματα ἔχει σὰ γιὰ νὰ μᾶς ἐμπιστευτῇ τὰ μέσα του,
σὰ γιὰ νὰ πληρώσῃ τὰ στοιχήματα ποῦ ἔβαλε μὲ τὸ
σκοπὸ νὰ ἐκφράσῃ κάτι, σὰν τελειωτικά, καὶ μὲ τὴ
βοήθεια τῆς τέχνης του. Μὰ ποιητὴς δὲν εἶναι ποῦ
ἀνακοινώνει καὶ ποῦ ἑομολογείται. Σωπαίνει. Φωτερὰ,
τὸ ξαναλέω, μὰ σκοτάδια πάντα. Κομμένα λυρικά μι-
λήματα ποῦ γίνοντ' ἐπὶ τέλους, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ σὰν
παραμυθήματα. Καὶ μ' ἔλε το καθαρό, τὸ στρογγυλό,
καὶ τὸ στερεό, γενικώτατα, τῆς γλώσσας του. Πιὸ πολὺ
μᾶς ἀφίνει, παρὰ ποῦ μᾶς δίνει, νὰ καταλάβουμε. Φτά-
νει νὰ αἰστανθοῦμε κάτι· τὰ λοιπὰ, περιττά. Ἐπειτα ὁ
ποιητὴς—γενικὰ μιλῶ—ἡλικία δὲν ἔχει. Αὐτρωμένος
ἀπὸ τὰ γεράματα ὁ ἄνθρωπος; Αὐτὸ δὲ ἔλειπε. Μὰ
κρατώντας τὴ δροσεράδα τοῦ Ἰσαμὲ τὸ τέρμα τῆς ζωῆς
του ὅσο ποῦ νὰ ψέλνῃ ὀγδοήντα χρονῶν ὁ Σοφοκλῆς
τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶ» καὶ ὀγδοηντάρης ὁ Τέννυσον
νὰ κελαϊδῇ τὴ «Βαλανιδιά» καὶ τὴν «Τσίχλα», δυὸ παρα-
δείγματα μέσα σὲ χίλια. Μὰ δὲ θέλω τώρα νὰ πῶ
τοῦτο. Θέλω νὰ πῶ πῶς ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ πραγμα-
τοποιήσῃ καὶ στὰ ὄριμα καὶ στὰ στερνά του χρόνια—
μὲ ὄλη τὴν ἀπὸ τὸν καιρὸ πείρα, ἐντελέστερα τότε,
χίλιες μύριες ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια καὶ ἀπὸ τὰ νιάτα
του τοῦ ἐντύπωσης καὶ συγκίνησε. Ὁ ποιητὴς, θέλει
δὲ θέλει, σπέρνει, καλλιεργεῖ, θησαυρίζει, ἀποθηκεύει,
τρυφᾷ, πουλεῖ, χρησιμοποιεῖ, βγάζει ἀπὸ τὸ κεμερί
του, παίζει, πληρώνει, χαρίζει, ἐκμεταλλεύεται. Γιὰ
τὰ τραγούδια του. Ὁ ποιητὴς «μὲ τὰ «Φωτερὰ Σκο-
τάδια» πρῶτ' ἀπ' ὅλα συλλογίζεται τὰ ἀγέννητα τρα-
γούδια του. Ζῆ μὲ τὴν ἔγνοια τους.

Τ' ἄλλαστα καὶ τ' ἀγέννητα τραγούδια ὀλόγουρά μου
Τὰ νοιώθω κάποιες νύχτες μὲς' στὸ ἄλειρο γραφά.
Πνίγουν τοὺς πόνους, τὶς χαρὲς, τοὺς πόθους, τὰ ὄνει-
[ρά μου
Καὶ τῆς ζωῆς τὸν κόσμο γεμίζουν μόνα αὐτά.

Τάκούω σὰν κελαδήματα, τὰ βλέπω σὰν ἀστέρια,
Σὰν ἄνθη τ' ἀνασαιῶ, τὰ πίνω σὰ νερό,
Περνοῦν χαϊδιάρικα, ἀπαλά στὴν ὄψη μου σὰ χέρια
Καὶ φτάνουν στὴν ψυχὴ μου—σὰ μήνυμα ἱερό.

Ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ἀπὸ κείνους ποῦ ὄνει-
ρεῦνται μονάχα τ' ἀγέννητα τραγούδια τους καὶ μουσικά
τὰ ἐπικαλοῦνται. Τὰ γενᾶ καὶ τὰ πλάθει. Καὶ ὅπου
ἡ γέννηση ἀνετη γίνεται καὶ ἡ πλάση ζετυλίγεται· εὐ-
ρωστη, τότε στίχους μᾶς δίνει σὰν τὸ πλάσμα ποῦ ζω-
γραφίζει ἰδεατὰ (σ. 195): «Κ' εἶναι λευκὸ—λευκότερο
ἀπ' τὸ σκαλιστὸ τὸ μάρμαρο—Καὶ δυνατὸ—Σὰ σίδηρο
καὶ χάλκωμα... Τέχνη καὶ Πίστι. — Οἱ δυὸ μαζί τὸ
σφυροκόπησαν—Καὶ τὸ κρατοῦν στοχαστικά τὰ χέρια
μου — Σὰν ἓνα διάφανο ἀνθολάγηνο — Ἀπ' ἀλάδα-
στρο»...

Σὲ λεμονιάς ἀνθόκλαδο γλυκολαλεῖ τ' ἀηδόνι
Μέσ' στὴ μαρμαροφάνταστη τοῦ Μᾶη λαμπρονηχτιά.
Ξάφνω σὰ σκυάχτρο, ἀναπετᾷ τὸ ἀντίφωνο τοῦ γκιώνη
Πέρα ἀπὸ μιὰ βαρὺκλωνη, βαθύσκιωτην ἰτιά:

Κάποιο ἀλαφρὸ ἀνατρίχιασμα περνάει μὲς' στὸν ἀέρα
Κ' ἡ ἀνθισμένη λεμονιά χλωμαῖζει καὶ πονεῖ,
Καὶ τοῦ ἀηδονιοῦ τὸ λάλημα σωπαίνει ἀπ' τὴ φοβέρα.
Κ' ἐμεῖς—ἀκοῦμε ἀτρόμαχοι τοῦ γκιώνη τὴ φωνή!

Καὶ ὅπως ὁ ποιητὴς, εὐκολα, στὰ φυσικὰ ἐδῶ κά-
του πατώντας, διαδίδει πέρα στὰ θάμνη τοῦ φαντα-
στικοῦ ὅπως ἡ ἐντύπωση «ἀπὸ κάποια νύχτα ποῦ κοι-
μήθηκε — Στῆς ψαρὸδάρκας τὴν πλώρη» (σ. 4) γίνε-
ται τὸνειρο τῆς Νεραΐδας τοῦ γιαιλοῦ, ὅπως τὰ περι-
βόλια καὶ τὰ δάση ποῦ γνώρισε τοῦ γίνοντ' ἔξαφνα ἡ
εἰκόνα τοῦ «νεραϊδόκηπου τοῦ βουνοῦ (σ. 27)· ὅπως τὸ
«ξυπνημα μιᾶς νέας ζωῆς ποῦ σαλεύει μέσα του» τοῦ
τὸ ὑποβάλλον ὄλες τώρα «οἱ νεραΐδες τοῦ γιαιλοῦ» ποῦ
μαζί τους «θέλει νὰ χορέψῃ τῶν κυμάτων τὸ χορὸ»
σ' ἓνα μυστικὸ τραγούδι (σ. 184)—ἔτσι: τὰ δέντρα καὶ
τὰ λουλούδια, τὰ βουνὰ καὶ τὰ πέλαγα, τὰ ξέσκεπα
τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόσκεπα σὰ νὰ περι-
συμαζεύωνται καὶ σὰ νὰ συγκεντρώνονται καὶ σὰ νὰ
ὀργανώνονται καὶ σὰ νὰ συμβολίζονται ποιητικώτερα
σὲ κάποιον πρόσωπο, σὲ κάποιον πέρασμα, σὲ κάποιον
ὄνειρο, «κάτι μαζί καὶ ὀκώτερο καὶ νοερώτερο καὶ
ἀπὸ τὶς νεραϊδογέννητες φαντασίες. Ἡ Ἀστρογέν-
νητη (σ. 202), μπορεῖ:

Καὶ σὲ εἶδα, ὦ πλάσμα ἔξωτικό τοῦ ὄνειροπλάνου κί-
[σμου,
Διπλόκορη, διπλόχαρη, διπλογραμμμένη ἐμπρός μου...

Μέσ' στὴ φωτόλουστη νυχτιά ξεχύθηκε ἡ χαρὰ σου,
Περίσσια ἐλεημοσύνη στὴν πλάση ποῦ πονεῖ.

Δυὸ λίμνες φεγγαρόφωτες λάμπουν στὰ βλέφαρά σου,
Στὰ δυὸ σου χεῖρη ἀνθίζει ροδόφωτη ἡ φωνή.

Ἀπ' τῆς ἀγάπης τὴν πηγὴ τὸ γέλοιο σου σταλάζει,
Σὰν ὄνειρο βρουσούλας στὰ φύλλα τὰ ξερά,
Καὶ τὰ πουλιὰ νομίζοντας ποῦ ἄλλο πουλι τὰ κράζει,
Στὸν ὕπνο τους σαλεύουν μὲ πόθο τὰ φτερά.

Μ' ἓνα ἄξαφνο ἀναπέταμα σ' ἔφερε πρὸς τ' ἀστέρια
Κάποια μεγάλη, ἀθώα κ' εὐγενεὴ χαρὰ
Καί, λευκοφόρα, εὐήλικως ἀνέρα τὰ χέρια:
Μαρμαρομένης Νίκης ὀρθάνοιχτα φτερά.

Ἀπ' τῆς ψυχῆς τὴν πάναγνη πηγὴ ἡ φεγγοβολία σου
Σκόρπισε ὀλόγουρά σου τὴ δόξα ἀρχαίου ναοῦ
Κι ἀπ' τ' ἄξαφνο ἀναπέταμα λυμένα τὰ μαλλιὰ σου
Στὴν ὄψη σου ἐχυθῆκαν σὰν εὐλογία Θεοῦ.

Κομμάτια τοῦ τόνου καὶ τοῦ εἴδους τοῦτου βρίσκουμε σπαρμένα στίς σελίδες τοῦ βιβλίου. Εἶναι τὰσπρα κρίνα τοῦ κίτρινοπρασινόφυλλου μπουκέτου.

Ὅποιοι θὰ ζητοῦσε νὰ βρῆ στὰ φύλλα τοῦτα κανένα τυρταϊκὸ σάλπισμα ἢ καμιὰ πινδαρικὴ συμφωνία πού νὰ μᾶς θυμίζουσι τὶς ἐπικές μας ἀγωνίες καὶ τὶς ἐθνικές μας τὶς χαρὲς ἀπὸ τοὺς πρόσφατους πολέμους, θὰ ζητοῦσε τοῦ κάκου δηλαδὴ τοῦ κάκου ὄχι γιὰτὶ κάποιες σελίδες (135—142) φαίνοντ' ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γεγονότα. Μὰ εἶναι αὐτὰ ξεχύματα ἐνθουσιασμῶν καὶ ἀλαλάσματα τροπαίων ἀπὸ ζῦπνημα τέτοιον ἑνὸς λαοῦ ὑστερ' ἀπὸ τέτοιον ὕπνο; Ἐκείνοι πού στηρίζονται στὰ πράγματα, σὰν ἀπάνου σὲ θετικὸ κάτι, καὶ δταν τύχη κι ἀπαντήσουσι μπροστά τους τὸν ποιητὴ, ἀδιάφοροι ὡς τότε, τώρα δὲν περιμένουν ἀπὸ αὐτὸν, γιὰ νὰ σταματήσουσι μιὰ στιγμή, καὶ νὰ ἐνδιαφεροῦναι κάπως, παρὰ νὰ τοὺς τὰ ξαναπαρστήσῃ τὰ πράγματα αὐτὰ, καθὼς νομίζουσι πὼς εἶναι τὰ πράγματα ἢ καθὼς θὰ τὰ θέλανε νὰ εἶναι ἐκεῖνοι, μαζὶ καὶ ἀπλοῖκοι καὶ δύσκολοι, θὰ στραβομουτσουιάσουσι, Θεέ μου! Δὲ θὰ εὐχαριστηθοῦν ἀπὸ τὸν ποιητὴ καθὼς συμβαίνει ἐνενήγτα ἐνὰ φορὲς στίς ἐκατό καὶ μπορεῖ νὰ χουσι καὶ δίκιο. Ἀπὸ τῆς μεριᾶς τούτης ἂν ἀγναντέψουμε τὴν εἰκόνα, θὰ τὴν ἰδοῦμε κάπως ξεθωριασμένη καὶ σὰν ἀψυχή. Ὅμως ἐκεῖνοι πού στηρίζονται ὄχι στὰ πράγματα, ἀλλὰ στὸν ποιητὴ, σὰν ἀπάνου σὲ θετικὸ κάτι, καὶ πού δὲ ζητᾶνε ἀπὸ τὸν ποιητὴ, ὅπως ὅπως, νὰ τοὺς καθρεφτίσῃ μὲ τὰ στίχοι του ἢ νὰ τοὺς ξανασαλπίσῃ τὰ ἔποια πράγματα πού τοὺς συγκινήσανε καὶ πού τοὺς μεθύσαν— ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν καὶ παρακολουθοῦν τὸν ποιητὴ, σὰ μιὰ προσωπικὴ ἀρχή, σὰν ἀτομικὸ κάτι καὶ ξεχωριστό, καὶ συγκινοῦναι μὲ τὸ ἔργο του, ὄχι γιὰ νὰ ξαναἰδοῦναι τὰ πράγματα (πού ἐπὶ τέλους τὰ βλέπουναι κάποτε ζωηρότερα καὶ ἄμεσα καὶ καθαρότερα στὴ ζωὴ), μὰ γιὰ νὰ ἰδοῦναι, μὲ τὴν **πρόφασιν** τῶν πραγμάτων, τὸν ποιητὴ καὶ πάλαι καὶ μόνο, νὰ ἰδοῦναι μὲ τί τρόπο τὸ πρόσωπό του στάθηκε ἀπέναντι ἀπὸ κείνα, κι ἂν συγκινήθηκε κι ἂν κινήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα, σύμφωνα, ὄχι μὲ τὸν χαραχτήρα τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μὲ τὸν χαραχτήρα τῆς τέχνης του πρῶτ' ἀπ' ἔλα, οἱ ἄνθρωποι, πού, γενικώτατα νὰ σημειώσουσι, ζητοῦν ἀπὸ τὸν τεχνίτη ὄχι τὸ τί, ἀλλὰ τὸ πῶς αὐτοῖ, ἂν τὸν προσέχουν κάπως κι ἂν τὸνε συμπαθοῦν τὸν ποιητὴ πού ἔγραψε τὰ «Φωτερὰ Σκοτάδια», μπορεῖ νὰ τὰ βροῦν ἰσμονικὰ συμπλεγμένα μὲ τὴν ὅλην του ποιητικὴν τὰ λιγιστὰ κομματάκια πού δείχνονται: σὰ νὰ ξεμυτίσανε διακριτικὰ φερμέν' ἀπὸ πατριωτικὴν πολεμολογίαν κατάνυξιν. Ἐπιγράμματα πού καρφώνουσι μιὰν εἰκόνα ἀπὸ τὸ δρόμο πέρα ἢ ἀπὸ τὴν καρδιά μας μέσα, σὰν πεταλούδα σὲ κρουστὸ προσκεφαλᾶκι, κάπως πολὺ μετρούμενα καὶ ἀραιὰ πολὺ καὶ γαλιγνὰ σχεδὸν ὅσα δὲ θὰ ταίριαζε. Ποιὸς ξέρει! Μὰ νὰ πού μᾶς σημειώνουν τὸ στάσιμον τοῦ ποιητῆ στὴν ὄρισμένη περίστασιν τούτη, στάσιμον, μπορεῖ, **χαραχτή-**

ριστικὸ, καθὼς τὸ βλέπω ἐγώ, σὰ φτάνω καὶ διαβάζω στίχους τέτοιους :

Χιονισμένη εἶναι ἡ νύχτα καὶ ἑσπέρη
Κι ὁ στρατὸς κοιμισμένος παγώνει.
Κ' ἕνας, ἄγρυπνος, μόνος στὸ ψῆλωμα
Κάτι πέρα μὲ πόθο θωρεῖ.

Σὰ χαλκόχυτον ἄγαλμα ἡ ὄψις του,
Μαρμαρένιο τοῦ βάθρου τὸ χιόνι,
Τὸ κεφάλι τοῦ ὀρθὸν στὰ μεσοῦρανα
Φωτοστέφανο τ' ἄστρα φορεῖ.

Πιστεύω πὼς ἕνας μέτριος ποιητὴς καὶ τέσσαρες στίχους νὰ σκαρώσῃ, θὰ βρεθεῖνε περιττὰ παραγεμισματα μέσα τους. Ἐνῶ οἱ ἐκατό ἢ πεντακόσιοι μονοκόμματοι στίχοι ἑνὸς τραγουδιοῦ πού ἀξίζει, μπορεῖ νὰ εἶναι σφιχτόδετοι, λακωνικοί, ἀπαραίτητοι. Ὅπωςδὲποτε γιὰ τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν, πολλὰ τὰ περιττὰ. Καὶ οἱ παραπάνου στίχοι τοῦτοι σὰ νὰ συναφίζουσι καὶ σὰ νὰ παρασταίνουσι τελειωτικά, καὶ παραμερίζοντας, σάμπως ἀχρεῖαστα, κάθε γραφικὴ λεπτομέρεια καὶ κάθε λυρική ἀνάπτυξιν, ὅλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ βασιλικῆς πολιορκητῆ καὶ νικητῆ στὰ ἱστορικὰ μπροστὰ Μπιζάνια καὶ στὰ θρυλικά τὰ Γιάννενα. Κι ἂν κάποτε σκαρωθῇ καμιὰ πλατεῖα ἐπική τῶν καινούργιων μας πολέμων ἱστορία, δὲν ξέρω σὲ ποιὸ δρᾶμα, σὲ ποιὸ μυθιστόρημα, σὲ ποιὸ ποίημα, θὰξίξει νὰ βάλῃ κορὸνα τῆς ἢ ἱστορία ἐκείνην τὸ ἀποκρουσάλλωμα τοῦτο τοῦ ἐθνικοῦ θριάμβου, σύντονον τόσον ὅσο καὶ σύντομο :

Ζωῆς ἀνατριχίλα ἐπέφρασε
Στὰ μάρμαρα τὰ συντριμμένα,
Καὶ οἱ κοιμισμένες Νίκες ξύπνησαν
Κι ἀνασαλεύουν τὰ φτερά.

Τὰ πέδιλά τους ἐσφιχτόδεσαν
Καὶ μὲ τὰ πέπλα ἀνεμισμένα,
Γιὰ κάποιο μακρινὸν ξεπέταμα
Διάπλατα ἀνοίγουν τὰ φτερά.

(Τελιώνει στὸ ἄλλο φύλλο)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο.ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Ὁ *Mercure de France* ξανάρχισε τὰν ἐκδόσιν του Ὅσοι δικοὶ μας θέλουσι νὰναφέρουσι καὶ νὰ κριτικάρουσι τὰ βιβλία τους στίς «*Lettres Neogrecques*», ἢ στέλλουσι ἕνα ἀντίτυπον στὸν κ. Philéas Lebesgue (La Neuville Vault (Oise)—France).

— Στὴ σελίδα 172 τοῦ προσημένου φύλλου, στὴν Ἀντιανταπάντησιν τοῦ Perce-Gonfalon, στήν α' ἢ 13ῃ γραμμῇ νὰ διορθωθῇ ἔτσι: Ταξιαρχία, καὶ ταξιαρχία ἐννοοῦσε κτλ.

— Στὸ ἐρχόμενον φύλλο ἀπαντᾷ ὁ Gonfaloniere II... κα' ἔπειτα συνέχεια.

ΝΑ ΞΑΝΑΚΑΛΕΣΤΗ!

Τὸ ξαναφωνάζουμε πὸς ἔχει χρέος ὁ Βασιλεὺς νὰ καλέσῃ πίσω τὸ Βενιζέλο. Ὅσο πάει καὶ γίνεται πειὸ ἀπαραίτητος ὁ Βενιζέλος. Γιατὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτῆ τοῦ Γούναρη οὔτε ξέρει τί λέει οὔτε ξέρει τί κάνει, πού βαδίζει, τί ζητάει. Ὅσο πάει καὶ τὰ θαλασσῶναι πειότερο. Ἐμπιστοσύνη καμμιά οὔτε ἔχει οὔτε μπορεῖ νὰ ἔχη σ' αὐτῆ τὸ ἔθνος.

Αὐτὰ πού λέει τώρα πὸς ἐζήτησε ἀπ' τὴν Ἀντάντ, γιὰ νὰ βγούμε ἀπ' τὴν οὐδετερότητα, βέβαια μοναχὰ τους καὶ ἀσχετα μὲ τὰ πράματα παράλογα δὲν εἶναι. Δὲν εἶναι παράλογο νὰ θέμε νάχουμε βεβαίωση κατηγορηματικὴ γιὰ τὴ διάλυση τῆς Τουρκίας καὶ νάχουμε καὶ τὸ σκέδιο τῆς μοιρασιάς καὶ νὰ τὸ ἐγκρίνουμε, καὶ ἡ ἐκστρατεία νὰρχίσῃ ἀπὸ τὴ Σαλονίκη καὶ νὰ μᾶς διαλύσουν καὶ τὴ Βουργαρία, ἀν ἀντισταθῇ, καὶ τὴν ἐπιχείρησις νὰ τὴ διευθύνῃ ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ νὰ γίνουσι σύμμαχοί μας γιὰ δέκα χρόνια καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπὰ. Εἶναι πολὺ λαμπρὰ αὐτὰ γιὰ μᾶς. Εἶναι ὁμῶς ἀνόητα, ἐταν συλλογιστοῦμε τί εἴμαστε μεις καὶ τί ἐκείνοι, τί χάνουμε ἐμεῖς μὴ συμμαχώντας καὶ τί ἐκείνοι, τί σχέσις ἔχουν μεταξύ τους, τί δεσμοὺς καὶ τί συμφέροντα, εἶναι ἀνόητα, ἀν ἔχουμε στὸ νοῦ μας νὰ βγούμε μὲ τὴ Συνενόγησι, καὶ ἀν δὲν ἐπροβάλλησαν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν τὰ δεχτοῦν. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ἀν ἔχουμε σκοπὸ νὰ συμμαχήσουμε, εἶναι ἕνας καὶ μόνο: Νὰ μᾶς ὑποσχεθῶν τὴ Δυτικὴ Μικρὴ Ἀσία στὴ σκεδὸν βέβαιη περίπτωσι πού διαλυθῇ ἡ Τουρκία ἢ, ἀν γίνεται, καὶ χωρὶς νὰ διαλυθῇ στὴν ἐντέλεια καὶ νὰ πονκλεύουσιν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τὰ δῶθε ἀπὸ τὴν Ἀττάλεια. Τὸ ἐπιπλέον ἡ Ἀντάντ νὰ μὴν ἀδιαφορῇ καὶ γιὰ τὴν ἀκερισμένην τοῦ συμμάχου τῆς ἑλληνικοῦ Κράτους, αὐτὸ πειὸ εἶναι αὐτονόητο· αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ποτελῇ ὄρο γιὰ τὴ συμμετοχὴ μᾶς, παρὰ εἶναι μόνο ἀναγκαῖο ἀντικείμενο σύσκεψης μεταξύ ἡμᾶς καὶ τοῦ Συμμάχου, πῶς θὰ τὸ πιτύχουμε. Καὶ τὸ Βέλγιο ἄς μὴν τὸ πολυκαπανοῦν οἱ ἀντιβενιζελικοί, γιατί δὲν εἶναι, νομίζουμε, διόλου ἀνάλογο ἢ θέσις του μὲ τὴ θέσις τῆς Ἑλλάδας.

Μὰ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γούναρη δὲν προτιμᾷ τοὺς λογικοὺς ὄρους καὶ μιὰ λογικὴ ἐξασφάλισις ἀπὸ τὴ Βουργαρία, πού κανένας, πολὺ λιγώτερο ὁ Βενιζέλος, δὲν τὴνε παραβλέπει, καὶ μιὰ ὑπόσχεσις ἐπιπλέον δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε παραχωρήσεις, ἔπως τὴν εἶγε ἐπιτύχει ὁ Βενιζέλος, πού ψεύτικα κατηγορήθηκε γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γούναρη προτιμᾷ νάχῃ ἀνόητες ἀπαιτήσεις, δὲν ξέρομε γιατί. Καὶ τὰ ποτελέσματα τὰ βλέπουμε. Κάθε μέρα πού περνᾷ σημαίνει νέες συφορές, σφάξιμο, πείνα, ρήμαγμα, ἔπως καθημερινὰ τὰ διαβάξουμε, τοῦ Μικρασιατικοῦ καὶ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ, τὸ πειὸ ἀδάσταχο ἀκόμη, κινδυνεύουμε νὰ μείνουμε ὅσο ἀπ' τὸ χορὸ ἐμεῖς καὶ τὴ θέσις μᾶς νὰ τὴνε πάρουν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Βουργαρία.

Ἡ Κυβέρνησις δὲ δίνει πεντάρια γι' αὐτὰ. Κ' ἐνὸς ἀπὸ τὴ μιὰ ζητάει διάλυσι τῆς Τουρκίας, γιὰ νάναί τάχα βέβαιη γιὰ τὰνταλλάγματα τῆς, ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν τὴ βλέπουμε νάνησυχῇ διόλου καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήῃ πῶς μπορεῖ καὶ γίνεται λόγος ἐπιπλέον ἀντάλλαγμα τῆς Ἰταλίας θάναί ἢ γραμμὴ Ἀττάλειας - Σμύρνης; Μὰ τί καθοῦμαστε καὶ ρωτᾶμε. Ἡ Κυβέρνησις Γούναρη ἐτοιμάζει ἐκλογές καὶ θὰ κατηγορήσῃ τίς τρεῖς Δυνάμεις ἐπιπλέον ἐκδιάζουν. Οἱ Δυνάμεις μᾶς ἐκδιάζουν ἢ ἐμεῖς εἴμαστε γιὰ κρέμασμα μ' αὐτὰ πού λέμε καὶ πού κάνουμε;

Δὲ βρίσκει τέλος πάντων ὁ Βασιλεὺς πῶς εἶναι καιρὸς νὰ φύγῃ ἡ Κυβέρνησις αὐτῆ; Τὸ ἔθνος ἔτσι βρίσκει, γιατί συλλογιέται ἐπιπλέον μπορεῖ ν' ἀκολουθήσουν συφορές πού δὲν γιαντρέουσιν, ὡς πού νὰ γίνουσι ἐκλογές, καὶ συλλογιέται ἀκόμη πῶς γι' αὐτὲς τίς συφορές ὑπεύθυνη δὲ θάναί πειὸ μοναχὰ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γούναρη. Καιρὸς νὰ φύγῃ! Νὰ τραβηχθῇ, γιὰ νὰρθῇ— πειὸς ἄλλος παρὰ κείνος πού βαρεθήκαμε καὶ νὰ τὸν ὀνεμάξουμε, ἔπως ὁ ἀρχαῖος χωριάτης τὸ Δίκιο Ἀρτιστεῖδη;

Νὰ ἡ περίστασις νὰ ξεχασθῇ καὶ νὰ διορθωθῇ ἢ ἀντίθεσις πού δημιουργήθηκε ἀπ' τὴ Γουναρική Κυβέρνησις μεταξύ Βασιλείας καὶ Βενιζέλου! Ἄς τὸν ξανακαλέσῃ ὁ Βασιλεὺς, καὶ τὸ ἔθνος ἄς ἀπαιτήσῃ ἀπὸ κείνον νὰρθῇ πίσω χωρὶς νὰ θυμῶνῃ τὴ διάψευσις τοῦ Γούναρη καὶ τὰ ρέστα. Τὸ ξανακάλεσμά του ἄς εἶναι ἢ ἐκκαλοποιήσῃ του. Ὅλα τᾶλλα, οἱ ψευτοπραχωρήσεις καὶ τὰ λοιπὰ, ἄς ξεχαστοῦν καὶ ἄς περάσουν σὰν ἕνα κακὸ ὄνειρο, πού εἶταν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γούναρη, τοῦ φίλου τοῦ πατρίκιου (ἔδῃς «Ἀκρόπολις») Καμπάνη! Καὶ νὰ δοῦμε τί θὰ γίνουμε μεις οἱ πληθεῖσι, δηλ. τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν, πού μόνο στὸν πληθεῖσι Βενιζέλο ἔχει μπιστοσύνη, τώρα πρὸ πάντων πού τᾶκαμαν ρόδο οἱ πατρίκιαι!

14.4.915

Ο ΑΔΕΡΦΟΣ ΜΟΥ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΣΠΛΑΪΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γραμμὴ Πειραιῶς—Κυκλάδων

Γραμμὴ Πειραιῶς—Ἀλεξανδρείας

Τὸ μὲ διπλοῦς ἑλικας καὶ μηχανὰς ἀφθάσου ταχύτητος πολυτελείας καὶ ἀέσεως θαλαμηγῶν ἀτμοπλοῖον ΕΣΠΕΡΙΑ ἀναχωρεῖ ἐκ Πειραιῶς (Ποσειδῶν Τροῦμπος).

Ἐκαστὴν ΗΜΕΡΑΤΗΝ, ὥραν 10.30 μ. μ. διὰ Σύρον Τήνον, Ἀνδρον καὶ Κόρθιον.

Ἐκαστον ΣΑΒΒΑΤΟΝ, ὥραν 3 μ. μ. δι' Ἀλεξανδρείαν

Διὰ περαιτέρω πληροφορίας ἀπευθυντέον:

Ἐν Ἀθήναις. Γραφεῖα Γεν. Διευθύνσεως, ὁδὸς Ἀπελλοῦ ἀριθ. 1 καὶ εἰς τὰ Πρακτορεῖα ταξιδίων κ. κ. Θωμᾶ Κοῦν καὶ Υἱοῦ, Ἀδελφῶν Γαϊόλιαν καὶ Σ. Σωμίδου, (Πλατεῖα Συντάγματος) καὶ Ἰωάν. Ρέντα (παρὰ τὸν ἠλεκτρικὸν σταθμὸν Ὀμοιοῖας).

Ἐν Πειραιεῖ. Γεν. Πρακτορεῖον, ὁδὸς Φίλωνος, 41, (ὄπισθεν Ἁγίας Τριάδος).

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μ. Π. Σαλβάγον, ὁδὸς Ἀντωνιάδου, 1

(Ἐκ τοῦ Πρακτορείου)

ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΓΚΕΪΓΕΡΣΤΑΜ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

16.—

— Δέν μπορώ πιά σήμερα, εἶπε γιά δικαιολογία.

Μᾶς κοίταξε ὁμως ἄλλους κ' ἐννόησε ποιὰ χαρὰ μᾶς ἔδωσε. Τὸ πρόσωπό της ἔλαμψε, πέρασε κοντὰ μου καὶ πήγε στὰ παιδιὰ καὶ τὰ πήρε κ' ἔσφιξε στοὺς ὤμους της τὰ κεφάλια τους.

— Εὐχαριστήστε τὸ μικρὸ ἀδερφό, εἶπε. Αὐτὸς μὲ βόηθησε.

Τὸ εἶπε αὐτὸ ὄχι νοσηρὰ ὅπως πρωτῆτερα, ὄχι μὲ κείνον τὸ σχεδὸν ἐχθρικὸν τόνο, ποὺ μεταχειριζότανε ὅταν πίστευε πὼς ἐμεῖς ποὺ ζούσαμε τὴν ἐμποδίζαμε νάνηγκη σὲ κείνον ποὺ εἶτανε νεκρός. Τὸ εἶπε ἀπαλὰ κ' ἤρεμα καὶ σχεδὸν εὐτυχισμένα, μὲ μιὰν ἔκφραση σὰ νὰ παχαίρετοῦσε κάτι περασμένο, ποὺ δὲ θὰ ξαναγύριζε ποτέ.

7

Πίσω ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα εἶταν ἓνα μικρὸ χώρισμα, ποὺ στὴν ἀρχὴ λογαριάζαμε νὰ τὸ κάνουμε δωμάτιο τουαλέττας, μὰ ἔπειτα δὲν ξέρω γιὰ ποιὸν λόγον δὲν τὸ κάναμε. Εἶτανε πολὺ ἀκανόνιστο, τὰ παράθυρα ψηλά καὶ τὸ φῶς λιγότερο παρότι στὶς ἄλλες κάμαρες.

Ἐκεῖ κατοικοῦσε ὁ μικρὸς Σδέν. Ἐκεῖ εἶταν ἡ κάμαρά του κ' ἡ κάμαρα αὐτὴ ἔμενε κλειστή.

Κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ βοηθᾷ τὴ γυναῖκα μου στὸ συγύρισμα αὐτῆς τῆς κάμαρας, κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πειράξῃ τίποτε κεῖ μέσα. Ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ κάνῃ μόνη. Κρέμασε λευκὲς κουρτίνες στὸ μικρὸ παράθυρο καὶ στὸ ἄδειο τοῦ παραθύρου πίσω ἀπὸ τίς κουρτίνες ἔβαλε ἓνα τραπέζι. Ἐρραψε ἓνα τραπέζομάντηλο ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα ποὺ ἔκαμε καὶ τίς κουρτίνες, κὶ ἀπάνω στὸ τραπέζι εἶτανε τὰ παιγνίδια τοῦ Σδέν. Τὸ ἄλογο ποὺ ἔσερνε ἓνα κάρο, μερικοὶ μολυβένιοι στρατιῶτες καὶ μιὰ σκηνή. Ἐκεῖ ἀπάνω εἶτανε τὸ ἄσπρο φλιτζάνι τοῦ Σδέν μὲ τὸ χρυσοῦ γύρο, ὁ κομπάρς του, ἓνα μικρὸ σπαθὶ καὶ μιὰ περικεφαλαία. Αὐτὰ εἶταν ὅσα ἄφησε πίσω του. Κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι στέκανε δυὸ ξύλινα ἄλογα, τὸ ἓνα μὲ τὴ χήτη μαδημένη, καὶ μπρὸς στὸ τραπέζι εἶτανε μιὰ μικρὴ, χαμηλὴ ξύλινη καρεκλίτσα, ποὺ τὴν εἶχαμε χαρισμένη τοῦ Σδέν καὶ κείνος τὴν ἔπερνε μέσα στὶς κάμαρες ὅταν εἶτανε πολὺ χαρούμενος κ' ἤθελε νὰ βάλῃ τὴ μαμὰ νὰ τοῦ πῆ παραμύθια.

Ἀνάμεσα ὁμως στὰ παιγνίδια εἶτανε σημημένες μικρὲς καὶ μεγάλες φωτογραφίες σὲ κορνίζες καὶ στὸν τοῖχο, ὅσο εἶτανε δυνατὸ πιδὸ κοντὰ στὸ φῶς, κρεμόνταν ἄλλες. Εἶταν ἐκεῖ εἰκόνες τοῦ μπαμπᾶ καὶ τῆς μα-

μᾶς, τῶν ἀδερφῶν κὶ ἄλλης τῆς οἰκογένειας. Εἶταν ἐκεῖ ἡ φωτογραφία τοῦ Σδέν μὲ τὴ μακριὰ ζακέτα του κὶ ἄλλη μὲ τὴ μικρὴ του γούνα, καθὼς ἔστεκε ἀπάνω σ' ἓνα κάθισμα καὶ μισοέκλεινε τὰ μάτια θαμπωμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο ποὺ ἔλαμπε στὸ χιόνι. Μὰ ὅλες οἱ εἰκόνες εἶταν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς νιότης καὶ τῆς εὐτυχίας, ὅταν ἀκόμα δὲν εἶχε συμβεῖ τίποτε ποὺ νὰ μπορούσε νὰ ξεσκίση τοὺς δεσμούς, ποὺ μᾶς ἐνώναν ἀκόμα ὅλους. Καὶ μοναχό, ὁλομόναχο κρεμότανε σὲ μιὰ προεξοχὴ τοῦ τοίχου τὸ ἀντίγραφο τῆς εἰκόνας τοῦ Σπάγγεμπεργ, ποὺ παράστανε τὸ θάνατο κ' ἔκανε τόσο στοχαστικὸ τὸ μικρὸ Σδέν, τῆς εἰκόνας, ποὺ τὴν ἱστορία της τοῦ διηγήθηκε ἡ μαμὰ πολὺ πρωτῆτερα ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ποὺ ἔμαθε γι' αὐτὴ ὁ ἴδιος περσότερα παρόσα μπορούσαν νὰ τοῦ διηγηθοῦν οἱ μεγάλοι.

Ἐπειτα βρισκόταν ἐκεῖ κατιτὶς ἄλλο ἀκόμα. Ἐνα μικρὸ κομὸ βαμένο μὲ σκουρὸ βερνίκι εἶτανε μιὰ φορὰ τοῦ Σδέν κ' εἶχε τὴ μικρὴ ἱστορία του, γιὰτὶ πρωτῆτερα εἶτανε τοῦ μπαμπᾶ κ' εἶχε ἀνοιχτοκίτρινο χρῶμα. Ἀπὸ τότε ὁμως, ποὺ τὸ πήρε ὁ Σδέν, βάφθηκε μὲ τὸ νέο χρῶμα του. Τώρα στὰ τρία συρτάρια τοῦ κομοῦ βρισκόταν ὅλα τὰ πράματα ποὺ θυμίζανε τὸ μικρὸν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι σκορπισμένα. Ἐκεῖ εἶτανε φυλαγμένο τὸ τελευταῖο πουκαμισάκι του καὶ τὸ τελευταῖο ζευγάρι κάλτσες, ποὺ φόρεσε. Ἐκεῖ εἶτανε τὰ μικρὰ του τετράδια μὲ τὰ τραγούδια, ἡ τελευταία λευκὴ καλοκαιρινὴ φορεσιά του μὲ τὴν ὁμορφὴ γαλάζια κορδέλα κὶ ὁ φιάγγος μὲ τὸ ἴδιο χρῶμα στὸ λευκὸ κασκέτο. Ἐκεῖ εἶτανε φυλαγμένα τὰ μικρὰ χρωματιστὰ παπούτσια καὶ τὰ βιβλία τοῦ μικροῦ Σδέν. Ἐκεῖ εἶταν ἀκόμα καὶ τὸ βιβλίον τοῦ μπαμπᾶ γιὰ τὰ μεγάλα ἀδέρφια, τὸ ἀντίτυπο ποὺ εἶχε δώσει τῆς μαμᾶς κ' ἔπειτα τὸ πήρε γιὰ δικό του ὁ Σδέν ὅταν τὸν παρακάλεσε νὰ γράψῃ ἓνα βιβλίον μόνο γιὰ τὸ Νέννε.

Αὐτὴ εἶταν ἡ κάμαρα τοῦ Σδέν καὶ ὡς εἶτανε τὸ ἄδυτο τῆς Ἐλσας. Κάθε βράδι ἔμπαινε κεῖ καὶ κάθε πρωτὴ καθότανε κεῖ, πρὶν μιλήσῃ μὲ κανέναν ἄλλον. Ποτὲ δὲν εἶταν τόσο εὐτυχισμένη, παρὰ ὅταν πῆγγαινε κὶ ὁ μπαμπᾶς ἐκεῖ κ' ἔμενε μαζί της.

Ἐκεῖ κατοικοῦσε κὶ ὁ Σδέν καὶ τὶ ὁμιλίες γινόντανε κεῖ δὲν τὸ ξέρεε κανένας. Κὶ ὅταν ἀκόμα διηγόταν ἡ Ἐλσα κάτι ἀπὸ αὐτές, ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε δὲν εἶτανε τίποτε μπροστὰ στὰ λόγια, ποὺ ἄλλαζε κεῖ μέσα μὲ τὸν κόσμον τοῦ ἀγνώστου.

— Δὲν τὸ πιστεύεις αὐτό, μοῦ εἶπε μιὰ μέρα. Ἐγὼ ὅμως τὸ αἰσθάνομαι.

Μὲ κοίταξε μὲ μεγάλα, ξαφνισμένα μάτια :

— Δέν μπορείς νά πιστεύης, ὅπως πιστεύω ἐγώ. Γιατί ἔχεις κιόλας κάποιο δισταγμὸ ἂν εἶναι δυνατό, εἶπε. Ἐγὼ ὅμως τὸ ξέρω καὶ δὲν ἔχω κανένα δισταγμὸ.

Μιά ἀνάμνηση ξύπνησε μέσα μου, ἡ ἀνάμνηση τῆς ὥρας, πού μοῦ παραπονέθηκε πὼς τὴν ἔκαμα νὰ χάσῃ τὴν πίστη, πού εἶχε στὴν πραγματικότητα τὴν ἐξω ἀπὸ τὸ αἰσθητό. Ἔνοιωσα πὼς τώρα χρειαζότανε τὴν πίστη της, πὼς τὴ χρειάστηκε πάντα, πὼς ἡ πίστη αὐτὴ εἶτανε τόσο βαθιὰ δεμένη μὲ τὸ βαθύτερο εἶναι της καὶ πὼς ἴσως θὰ εἶχε ὑποφέρει λιγότερο, ἂν δὲν τῆς κλονιζότανε ποτὲ ἡ πίστη αὐτὴ. Τὸ ἴδιο ἤξερα καὶ γὼ πὼς δὲν ἔχασα ποτὲ ὁλότελα τὴν πίστη πρὸς κάποια συνέχεια μετὰ τὸ θάνατο. Προσπάθησα βέβαια νὰ κάμω μὲ τὴ λογικὴ τὴ σκέψη αὐτὴ ἀδύνατη μπροστὰ στὰ μάτια μου, μὰ ἴσως τὸ ἔκαμα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἴσια ἴσια αὐτὴ ἢ προσπάθεια θὰ μ' ἔφερνε στὸ τέλος στὴν πεποίθησή γιατὸ τὸ ἀντίθετο. Ἡ πεποίθησή αὐτὴ δὲν ἦρθε ποτέ, μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τῶν χρόνων ἐκείνο πού πίστευα γιὰ τὴ μελλόμενη ζωὴ ἔπαθε κάποια ἀλλαγὴ. Ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας εἶτανε κ' ἔμεινε γιὰ μὲ ἐννοεῖται μονάχα μιὰ πιθανότητα, ὅμως λίγο λίγο πῆρε τὴ μορφὴ ἑνὸς κατὰ ἀγκυρὸ καὶ ἀπαλοῦ, πού τὸ πλησίαζα δίχως νὰ γνωρίζω καλὰ καλὰ πῶς. Βῆμα μὲ βῆμα ἐνοιωσα νὰ μεγαλώνω μέσα μου ἢ πιθανότητα μιᾶς τέτοιας πεποίθησης κι ἔσα δοκίμασα τὰ τελευταῖα χρόνια θρέψανε στὸ αἰσθημά μου τὴν πιθανότητα αὐτὴ, πού τὸ λογικὸ μου δὲν μποροῦσε οὔτε νὰ τὴν παραδεχτῆ οὔτε νὰ τὴν ἀποκρούσῃ.

Ταυτόχρονα μοῦ φαινότανε σὰ νὰ ἔμενα μόνος σὲ ἔλα αὐτὰ καὶ σὰν ἡ γυναῖκα μου νὰ μὴν ἤθελε ἢ νὰ μὴν μποροῦσε νὰ δεῖ τί γινότανε μέσα μου σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅταν ὅμως μοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια : «ἔχεις κιόλας κάποιο δισταγμὸ ἂν εἶναι δυνατό», τότε εἶδα καθαρὰ πὼς μὲ παρανοοῦσε, γιατί δὲν εἶχα πεῖ ὁ ἴδιος τίποτε. Πῶς μποροῦσα νὰ σωμαίνω γιὰ ἔλα αὐτὰ ; Πῶς μποροῦσα νὰ ξεχάσω πὼς ἔσα εἶχα νὰ πῶ ἀληθινὰ γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα θὰ τῆς δένανε δίχως ἄλλο τὴ μεγαλύτερη εὐτυχία ; Θέλησα νὰ διωρθώσω μεμιάς τὸ σφάλμα μου καὶ γι' αὐτὸ τῆς θύμησα τὴν ἡμέρα πού εἶπε πὼς ἤθελε νὰ πιστεύῃ, νὰ στοχάζεται καὶ νὰ ζῆ ὅπως ἐγώ.

— Θέλω νὰ τὸ μάθης μιὰ φορὰ, εἶπα. Πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια. Ποτὲ ὅμως δὲν ἀπαίτησα ἀπὸ σὲ κατὰ παρόμοιο. Ποτὲ δὲ θέλησα ν' ἀλλάξῃς κατὰ μέσα σου γιὰ χάρη μου. Τὴν ἰδέα αὐτὴ σοῦ τὴν ἔδωσε ἡ ἀγάπη σου κι ὄχι ἐγώ.

Κοίταξε μπροστὰ τῆς σὰ νὰ ψηλαφοῦσαν οἱ στοχασμοὶ της νὰ βροῦνε κατὰ τὸ μακρινὸ περασμένο.

— Νομίζω πὼς ἐσύ ἤθελες νὰ γίνω σὰν ἐσένα, εἶπε.

Ποτέ, ἀπάντησα, ποτὲ δὲν πεθύμησα τέτοιο πρᾶμα. Ἦθελα νὰ μποροῦσα νὰ μιλῶ μαζί σου γιὰ ἔλα ἔσα στοχάζομαι κ' αἰστανόμουν. Μὰ πιθυμοῦσα νὰ ἔκανες καὶ σὺ τὸ ἴδιο ἀπέναντί μου. Ἔνοιωσα πάντα λύπη γιατί δὲν τὸ ἔκανες.

Εἶδα πὼς σ' ἔλα αὐτὰ εἶτανε κατὰ τὴν βασιάνιζε περισσότερο παρὸτι μποροῦνε νὰ τὸ ποῦνε λόγια. Μὰ δὲ μάντεψα τί εἶτανε.

— Νομίζα πάντα πὼς ἤθελες νὰ εἶμαι ὅμοια μὲ σένα, εἶπε. Ἔτσι νομίζα καὶ τὸ εἶπα καὶ σ' ἄλλους. Ὅταν πίστευα πὼς δὲν μποροῦσα νὰ μιλῶ μαζί σου, μιλοῦσα μὲ ξένους.

Τὸ τελευταῖο τὸ πρόστεσε μ' ἕναν τόνο, σὰ νὰ πρόφερε κατὰ τὴν ἀηδίαζε καὶ σὰ νὰ ντρεπότανε γι' αὐτό.

— Πῶς μποροῦσα νὰ σὲ παρεξηγήσω τόσο ; εἶπε.

Κ' ἐνῶ ἀγκάλιασε τὸν ὄμο μου, μὲ κοίταξε στὰ μάτια καὶ ρώτησε :

— Δὲ θυμῶνεις πού μὲ βλέπεις νὰ πηγαίνω μέσα στὸ Σδέν ;

— Νὰ θυμῶσω ;

Ἢ τὴν εἶχα κοιτάξει βέβαια μὲ ξαφνισμένη ἐκφράση, πού δὲν μποροῦσε νὰ παρανοηθῇ. Γιατὶ δὲ ρώτησε τίποτε πιά. Χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξη γύρισε καὶ πῆγε στὴ μικρὴ κάμαρα τοῦ Σδέν. Ἐμεινε πολλὴ ὥρα ἐκεῖ κι ὅταν ξαναγύρισε, εἶδα πὼς εἶχε κλάψει, ὄχι ὅμως ἀπὸ θλίψη.

Ἐκεῖ ὅμως πού καθόμουν μόνος καὶ τὴν περίμενα, συλλογίστηκα πὼς δὲν εἶχε ἀνοίξει ποτὲ μπροστὰ μου τὴν πόρτα τῆς μικρῆς κάμαρας καὶ νὰ μὴν μέσα νὰ κάμω τὴν προσευχὴ της. Κ' ἤξερα κιόλας πὼς ποτὲ ἄλλη φορὰ ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού πέθανε ὁ Σδέν δὲν εἶχα ἔρθει τόσο κοντὰ της, ὅπως τώρα.

8

Γιατὶ νὰ μὴν ξακολουθήσουν ἔλα ὅπως ἀρχίσανε ; Γιατὶ ἦρθε κείνο πού δὲν τὸ φοβόμουν καὶ μεγάλωσε κ' ἔγινε γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς δικούς μου μιὰ δύναμη περισσότερο ἐπικίνδυνη παρὰ καθεὶς ἄλλο, πού εἶχα φοβηθεῖ προτιήτερα ; Μποροῦσε νὰ ρωτήσῃ κανεὶς ἀκόμα γιατί δὲν ἔρχονται ὅλα ὅπως τὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος ἢ γιατί δὲν εἶναι στὸ χέρι του νὰ γυρίσῃ τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς ὅπως τὴ θέλει ;

Μὲ ἔλη τὴ μεταξύ μας τρυφερότητα καὶ συνεννόησή ὑπῆρχε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀνάμεσα ἐμὲ καὶ τῆς γυναίκας μου κατὰ πού μᾶς χώριζε. Δὲν ἐρχότανε ἀπὸ θεωρητικὴ διαφορὰ στὶς γνώμες. Δὲν εἶταν ἀκόμα τέτοιας φύσης, πού νὰ μᾶς ἐμποδίζῃ νὰ εἶμαστε πάντα μαζί καὶ νὰ χαίρεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Εἶταν ἀπλοῦστα μιὰ διαφορὰ στὸν τρόπο πού ἔπαιρνε ὁ καθένας μᾶς ὅ,τι ἔγινε κι ὅ,τι γινότανε μεταξύ μας. Γιὰ τὴν ἔλα ἔλα αὐτὰ εἶταν ἕνας ἀποχαιρετισμὸς, καθὼς πλησίαζε πάντα περισσότερο νὰ περάσῃ ἐκεῖνα τὰ σύνορα, ἀπὸθε δὲν ξαναγυρᾷ κανένας. Ἐμένα μου φαινότανε σὰ μάταια ἐλπίδα πὼς θὰ ξανάρχιζε πάλι ἡ ζωὴ μας καὶ πὼς ἡ γυναῖκα μου θὰ ξαναγύριζε σὲ μέ, σὲ ὅλους μας, στὴ ζωὴ τὴν ἴδια.

Ἀπ' ἔλα ἔσα γίνανε καὶ πού πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μὲ φαινότανε τότε σκοτεινὰ κι ἀξήγητα, ἐνοιωσα πὼς

αυτά εΐταν ἡ ἐξήγησις τῆς μοίρας τῆς καὶ τῆς δικῆς μου καὶ θὰ εἶχα ἀπελπιστεῖ, ἂν τὰ ἔδλεπα τότε ὅλα τόσο καθαρὰ, ὅσο τὰ βλέπω τώρα. Ἐγὼ δηλαδὴ πιθυμοῦσα ἀπὸ μέρος μου νὰ παραιτήσῃ ἡ γυναίκα μου τοὺς στοχασμοὺς τοῦ θανάτου καὶ νὰ ξαναπάρῃ χάριν μου τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, ὅπου φαινότανε σὰ νὰ σταμάτησε παράλυτη ὅταν χάθηκε ὁ Σδέν. Ἐκείνη πάλι ἤθελε νὰ μπορούσα νὰ δῶ καλὰ πὼς εἶχε κάμει ἀγύριστα πιά ἓνα βῆμα πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφυγε ὁ ἀγγελὸς τῆς, ὅπως τὸν ἔλεγε. Πιθυμοῦσε νὰ τὸ ἐνοήσω βαθιὰ πὼς τὸ μόνο χρέος μου εἶτανε νὰ στέκω στὸ πλευρὸ τῆς σὰ φίλος καὶ νὰ τῆς κρατῶ τὸ χέρι μοιράζοντας πάντα μαζί τῆς τὸ συναίσθημα τοῦ σκοταδιοῦ, ποὺ θάρχότανε καὶ ποὺ τὸ ποθοῦσε κ' ἡ ἴδια. Ἀγαποῦσε τόσο βαθιὰ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μας, ὥστε δὲν ἤθελε κανένας μας νὰ παραιτήσῃ τὸνεῖρο ποὺ εἶχε νὰ δῇ τὸ στοχασμὸ τοῦ ἄλλου σύμφωνο μὲ τὸ δικό του. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε κανένας μας νὰ φήσῃ τὸν ἄλλον νὰκολουθῆ τὸ δρόμο του καὶ νὰ δεχτῆ καρτερικὰ τὸν κληρὸ τῆς ζωῆς, ποὺ λέγεται ἀπομόνωση. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ μὴν αἰσθάνεται καθένας μας μιὰ πίκρα ὅταν ἔδλεπε πὼς ψεύτιζε ἡ ἐλπίδα του. Γι' αὐτὸ αἰστανόταν ἐκείνη τὸν κόπο ποὺ ἔβαζα νὰ τῆ φέρω ἐκεῖ ποὺ δὲν ἤθελε, γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ μας ὅλη εἶτανε κυριολεκτικὰ ἓνας ἀγώνας γιὰ τὴν ἀγάπη κ' ἓνας ἀγώνας γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ θάνατο.

Εἶχα ζήσει τόσον καιρὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιον τοῦ θανάτου, ὥστε δὲν τὸ νόμιζα πιά δυνατὸ πὼς θὰ μοῦ εἶτανε δοσμένη ἄλλη τύχη. Συνήθισα μὲ τὴν κατάστασίν μου, ὅπως ὁ χρόνιος ἀρρωστος μὲ τοὺς πόνους του. Ὁ ἴσκιος δὲν ἐρχότανε μόνο ἀπὸ τὸ μικρὸν, ποὺ χάθηκε, μὰ κι ἀπὸ κείνη, ποὺ ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθῆσῃ. Δὲν ἐρχότανε μόνο ἀπὸ κείνο, ποὺ ἀφήσαμε πίσω, μὰ μᾶς πρόσμενε καὶ σὲ κείνο, ποὺ εἶτανε μπρὸς μας. Οἱ δύο ἴσκιαι σμίγανε στὸ σημεῖο τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς, ὅπου εἴμαστε τώρα φρασμένοι. Οἱ δύο ἴσκιαι ζῶντανε δλάνερη τῆ ζωὴ μου καὶ τὸ σφάλμα μου εἶτανε πὼς δὲν μπορούσα νὰ πάρω τὸν ἥλιον ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ διώξω τὸν ἓναν ἀπὸ τοὺς ἴσκιους.

Αὐτὸ εἶταν τὸ σφάλμα μου κ' ἡ αὐταπάτη μου. Γιατί δὲν ἔδλεπα μὲ ἀνοιχτὰ μάτια. Δὲν ἄκουγα μὲ αὐτιὰ ποὺ ἀκούγανε. Ἐδλεπα μόνο τὸν πόνον μου, ἄκουγα μόνο τὴ φωνὴ τοῦ οὐνεῖρου μου, ποὺ νοσταλγοῦσε τὴ ζωὴ. Κι ὡστόσο ἤξερα πὼς μόνο στὸ μῦθον μπορεῖ ἡ θέλησις ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ ξαναφέρῃ τοὺς νεκροὺς στὴ ζωὴ. Ναι, ἀκόμα κι ὁ μῦθος θεωρεῖ σὰν ἑμάρτημα κατὰ τῶν θεῶν τὸ πὼς ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος θέλησε νὰ κάμῃ κάτι ὑπεράνθρωπον καὶ τὸν βάζει νὰ κοιτάξῃ πίσω στὸ βασίλειον τῶν ἴσκιων, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ξαναβυθιστῇ στὴ νύχταν τοῦ Ἄδη ἐκείνη ποὺ γιὰ χάριν τῆς δοκίμασε νὰ κάμῃ τὸ ἀδύνατον.

Ἡ ἀνοιξη ἔφτασε ἀργὰ αὐτὸν τὸ χρόνο, ἡ ἀνοιξη, ποὺ τὴν πρόσμενε σὰ λυτρωτῆ, φαινότανε σὰ μὴν ἤθελε νάρθῃ διόλου. Τραχειὰ καὶ κρύα ἔμενε ἡ γῆς. γυμνὰ γέρνανε τὰ κλαδιὰ τῶν δέντρων μπρὸς στὰ παράθυρά μας ἀπὸ τὸν παγερὸ ἄνεμον. Ὁ Ἀπρίλης ἔδγαυε κ' οἱ σωροὶ τὸ χιόνι στενόντανε σὰν πύργοι ἀκόμα κι ἂν κάπου ἔλαμπε ὁ ἥλιος, ὁ βοριάς πάγωνε τὸν ἀέρα μὲ τὰ ρεύματα ποὺ ἔφερνε ἀπὸ τὸ βοθηκὸ κόλπον.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦρθε ἓνα κρυολόγημα καὶ ξαναέρριξε τὴ γυναίκα μου στὸ κρεβάτι. Ἐμεινε ἀρκετὲς βδομάδες στὸ κρεβάτι καὶ τὶς βδομάδες αὐτὲς τὶς περάσαμε μὲ φόβους. Πάλι κυριεψε ἡ σιγὴ τὸ σπῆτι. Πάλι τὰ παιδιὰ καὶ γὼ καθόμαστε ἀμίλητοι στὸ τραπέζι, ὅπου ἔμενε ἄδεια ἡ θέσις τῆς. Πάλι σιωπάσανε οἱ φωνὲς σ' ὅλο τὸ σπῆτι καὶ πάλι ἦρθε ἡ ἀρρώστεια καὶ μᾶς ἔκοψε τὶς ἐλπίδες.

Ἀνέλπιστα ὅμως ἐγινε καλῆτερα ἡ γυναίκα μου. Τὸ καλῆτέρεμά τῆς προχωροῦσε ἀργὰ κ' ἡ δύναμις τῆς εἶτανε λίγη. Δὲν περιγράφεται πόσο παράξενο μᾶς εἶταν αὐτὸ τὸ νέο ξύπνημα στὴ ζωὴ, ποὺ κανεὶς δὲν τὸ περίμενε. Ὅσο εἶτανε πραγματικότης κι ὅταν τώρα καθόμουν κατὰ κάτω στὸ ἴσκιον κι ὅλο τὸ σπῆτι εἶτανε βυθισμένον στὴν ἡσυχίαν, μπορούσα νὰ ξαναπλάθω πάλι ὄνειρα γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Καὶ τὸ πιὸ παράξενο ἀπ' ὅλα! Δὲν ἐπλάθα μόνος ἐγὼ τέτοια ὄνειρα. Τὸ πέρασμα τῆς τελευταίας ἀρρώστειας τῆς γυναίκας μου, σὰ νὰ μὴν εἶτανε μόνο ἓνα ξαναγύρισμα τῆς σωματικῆς υγείας τῆς, τὸν καιρὸ αὐτὸ δοκιμάσαμε κάτι, ποὺ ἔδειξε πὼς θὰ διόρθωνε ὅλα τὰ περασμένα. Ἡ γυναίκα μου ἄρχισε νὰ παίρνῃ μέρος σ' ὅλα τὰ οὐνεῖρά μου, ἄρχισε νὰ ποθῆ νὰ ζήσει μαζί μου. Μοῦ φερνότανε, ὅπως δὲ μοῦ φέρθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ποὺ βάλουμε τὸ Σδέν νάναπαυτῆ. Εἶταν ἀκόμα ἀδύνατη καὶ δὲν μπορούσε νὰ μιλᾷ πολὺ. Μπορούσε ὅμως νὰκούῃ ὅ,τι τῆς ἔλεγα. Ἦξερε πὼς ἦρθε ἡ ἀνοιξη καὶ χαιρότανε γιὰ τὰ νοιξιάτικα ἀνθη, ποὺ εἶτανε στὸ τραπέζι τῆς.

— Τί εὐτυχισμένοι ποὺ σταθήκαμε, Γιωργε, εἶπε. Τί εὐτυχισμένοι ποὺ σταθήκαμε.

Πρόφερε τὰ λόγια αὐτὰ μὲ τὸν τόνον τοῦ πιὸ μεγάλου πόνου. Κ' ἔκλεισε τὰ μάτια κι ἀπὸ τὰ βλέφαρά τῆς τρέξανε δάκρυα.

— Θὰ ξαναγίνουμε ἄλλη μιὰ φορὰ εὐτυχισμένοι, εἶπα καὶ πῆρα τὰ λόγια τῆς σὰ μιὰν ὑπόσχεση.

— Ναι, ναι, ἀποκριθῆκε γοργά. Τὸ καλοκαίρι.

Μὲ ἄκουγε κει ποὺ τῆς μιλοῦσα γιὰ τὶς χαρὲς τῆς νιότης μας καὶ γιὰ τὰ νησιὰ, ποὺ μᾶς εἶτανε τὸ πιὸ ἀγαπημένον μέρος γιὰ τὸ καλοκαίρι.

— Θὰ πηγαίνουμε τριγύρω στὰ νησιὰ μὲ τὴν βάρκα καὶ θὰ κάνουμε θαλασσινούς περίπατους μὲ τὸ βραδινὸ ἀεράκι, εἶπε.

¶ Καὶ σὰ νὰ τὴν ταραξανε ευσάρεστες ἀνάμνησες, φώναξε:

— Πρέπει νὰ τὰ ξεχάσης καὶ νὰ μὴν τὰ ξανασυλλογιστῆς ὅσα σοῦ εἶπα τὰ τελευταῖα χρόνια. Εἴμουν τόσο παράξενη καὶ δὲν ἐνοιῶθα ἢ ἴδια τὸν ἑαυτὸ μου. Συχνά, πολὺ συχνά μοῦ φαινότανε σὰ νὰ μιλοῦσε κάποιος ἄλλος μὲ τὸ στόμα μου, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τὸ ἐμποδίσω. Ἔπρεπε ὄλο νὰ μοῦ δίνης ἐσὺ καὶ γὼ νὰ παίρνω μόνο. Μὰ τώρα θάλλάξῃ τὸ πρᾶμα. Φτάνει μόνο νὰ γίνω καλά.

Τὴν ἠσύχασα καὶ τὴν παρακάλεσα νὰ μὴ μιλᾷ πολὺ. Εἴμουν παραπολὺ εὐτυχισμένος καὶ δὲν μποροῦσα νὰ πῶ περσότερα.

— Ναί, ναί, εἶπε. Σώπαινα σὲ σένα καὶ μιλοῦσα σ' ἄλλους. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄλλοι; Ἄνθρωποι μωροί, ποὺ δὲ νοιώθουνε τίποτε.

Ἐκλείσε τὰ μάτια κι ἀποκοιμήθηκε. Ἐμείνα ἄφρονος κοντὰ τῆς καὶ τὴν κοίταξα. Εἶχε ξαναπάρει σχεδὸν τὴν ἴδια ἔκφραση ποὺ εἶχε ὅταν εἶταν κόρη καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὴν εἶδα νὰ κοιμᾶται ἀκόμα, ὅταν ξύπνησα. Ἀπὸ τὰ μάτια μου πέσανε βαρεῖες στάλες χαρᾶς κ' ἐνῶ ἔξω στὴν τραχειὰ γις στρωνότανε τὸ ἀπριλιάτικο χιόνι, αἰστάνθηκα πὼς ἄρχισε νὰ μοῦ ξεπαγῶνῃ ἢ καρδιά.

10

Ἡ γυναίκα μου σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, εἶτανε μαζί μας πάντα καὶ δὲν εἶχε ἄλλο στοχασμὸ παρὰ πὼς νὰ μᾶς κἀνῃ εὐτυχισμένους καὶ νὰ νοιώθῃ πὼς χαίρουμε ποὺ ξαναῆρθε στὴ ζωὴ.

Ἦ, πὼς τίς συλλογίζουμαι τώρα τίς λίγες αὐτὲς βδομάδες, ποὺ δὲν τὴν ἔβλεπε κανένας ἄλλος ἀπὸ μᾶς. Καὶ πὼς μπορέσανε νὰ σβῆσουνε μέσα στὸ νοῦ μου ἔλα ὅσα περάσανε. Μπροστὰ στὴν ἀφωνὴ εὐτυχία τους δὲ λογαριάζεται ὀλη ἢ ἀνησυχία κ' ἢ θλίψη, ποὺ δοκιμάσαμε πρωτῆτερ. Ὅλα ὅσα εἶπαμε τὰ ἔχω σημειωμένα καὶ φυλαγμένα στὴ μνήμη μου. Ὅ,τι δὲν εἰπώθηκε κ' εἶτανε μεγαλύτερο ἀπὸ ἔ,τι δίνει πάντα ἢ ζωὴ, αὐτὸ κοιμᾶται στὴν ψυχὴ μου καὶ μοῦ δίνει τὸν κυρίαρχο τόνο τῆς ζωῆς, ποὺ δίχως του δὲ θὰ μποροῦσα γὰ τὴν ὑποφέρω. Αὐτὲς οἱ μέρες, ποὺ ἤρθανε τώρα, σβῆσανε κάθε ἀνησυχία, κάθε δισταγμὸ καὶ δυσπιστία μέσα μου. Γιατὶ εἶχα δυσπιστήσῃ σ' αὐτὴ, εἶχα δυσπιστήσῃ στὴν ἀγάπη τῆς, ἀφοῦ δὲν ἄφινε νὰ τὴ φέρω ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ζήσῃ μαζί μου.

Τώρα ἔπαψε πιά ἢ ἀντίστασή τῆς. Τὸ αἰστανόμενον κάθε στιγμὴ ποὺ καθόμουνα κοντὰ τῆς, σὲ κάθε λόγῳ ποὺ μοῦ μιλοῦσε. Εἶτανε σὰν ἢ ἀρρώστεια νὰ τὰ σάρωσε ὄλα μέσα τῆς καὶ σὰ νὰ ξαναγύρισε ἢ ἔλσα καθαρισμένη κ' ἐξαχνισμένη. Ὅλη ἢ προσωπικότητά τῆς γύρισε πίσω καὶ μποροῦσα νὰ κάθουμαι ὥρες καὶ νὰ χαίρουμαι τὴν ὄψη τῆς, ποὺ ἔγινε ἀπαράλλαχτη ὅπως εἶταν πρὶν.

— Τὸ θυμάσαι ἀκόμα ποὺ σοῦ εἶπα πὼς πρέπει νὰ χωριστοῦμε; εἶπε μιὰ μέρα.

Ἔπρεπε νὰ συλλογιστῶ γιὰ νὰ θυμηθῶ πὼς τὸ εἶπε

κάποτε. Κι ὅταν τέλος τὸ θυμῆθηκα, τῆς εἶπα πὼς εἶχα λησμονήσει τὰ λόγια τῆς, ὅπως λησμονεῖ κανεὶς τὰ λόγια ἐνὸς ποὺ ἔχει πυρετὸ.

— Ὅ,τι εἶπα τὸ πιστεῦσα, ἔακολούθησε μὲ ζωηρότητα. Νόμιζα πὼς ἤθελες νὰ μὲ βιάσης σὲ κάτι. Κ' εἶπαιτα σὲ λυπόμουνα τόσο πολὺ. Ἰπτόφερες τόσο πολὺ, περσότερο ἀπὸ μένα. Πρέπει νὰ ξέρης ὅμως πὼς εἴμουνα τόσο ἀρρωστη, πολὺ ἀρρωστη, ὥστε δὲν μποροῦσα νὰ συλλογιστῶ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου. Ὅ, εἶναι σὰ νὰ ξαναξύπνησα πάλι!

Ἐπιασε τὸ κεφάλι τῆς μ' ἓνα κίνημα ποὺ ἔδειχνε κάπως ἀνησυχία, κάπως εὐτυχία. Καὶ πρόστεσε:

— Ἄν ὅμως πεθάνω μιὰ μέρα, πῆγαινε στὸν κομμὸ τοῦ Σβέν. Ἀπάνω ἀπάνω ἐκεῖ θὰ βρῆς ἓνα γράμμα. Μὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ διαβάσης πρωτῆτερ. Γιατὶ ξέρω πὼς σὲ λίγο θὰ πεθάνω κι ὅταν πεθάνω, θὰ πεθάνω τὸ ἴδιο σὰν τὸ Σβέν.

Πόσες φορὲς τὴν ἄκουσα νὰ μιλᾷ τέτοια λόγια καὶ πόσες φορὲς δὲ μὲ κάμανε τὰ λόγια αὐτὰ νάνατριχιάσω ὡς τὸ κόκκαλο! Τώρα περάσανε σιμά μου χωρὶς νὰ μοῦ ἀφήσουνε σημάδι, σὰ νὰ μὴν εἶχανε εἰπωθεῖ. Τὰ πῆρα σὰν τὰ τελευταῖα κύματα ἔπειτα ἀπὸ τὴν τρικυμία, σὰν τὴν τελευταία ἀλαφρὴ φουσκοθαλασσιά ἔπειτα ἀπὸ τὴν ταραχὴ τοῦ πελάγου. Χαμογέλασα μὲ τὴ βεβαιότητα τοῦ νικητῆ, ποὺ τὴν ξανακέρδισε πάλι, καὶ τὴν κοίταξα στὰ μάτια κ' εἶπα:

— Τώρα ὅμως θέλεις νὰ ζήσης;

— Ναί, εἶπε. Θέλω νὰ ζήσω γιὰ σένα καὶ γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ γιὰ νὰ μὴ λησμονήσω ποτὲ τὸ Σβέν.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ περπάτησε στὸν κῆπο στηριγμένη ἀπάνω μου. Τὰ πόδια τῆς εἶταν ἀκόμα ἀδύνατα κ' αἰστανόμενα τὸ βάρος τῆς νὰ πέφτῃ ὄλο ἀπάνω μου, εἴμαστε ὅμως χαρούμενοι σὰν παιδιά κ' ἢ ἔλσα γελοῦσε μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσῃ καλά, γελοῦσε μ' ἓνα κάπως ἀρρωστο, μὰ βαθιὰ εὐτυχισμένο γέλιο, ἔτσι ποὺ μοῦ ἔκανε χαρὰ, ποὺ μποροῦσα καὶ τὴ στηρίζω.

— Πόσο ξαναεἶμαι τώρα εὐτυχισμένη, Γιώργε, εἶπε ὅταν γυρίζαμε πάλι σπῆτι. Καὶ πρέπει νὰ γίνης καὶ σὺ.

Ἐπειτα τὴν ἀνέβασα στὴ σκάλα. Πρὶν ὅμως μπῆ στὴν κάμαρά τῆς θέλησε νὰ δῇ τὴν κάμαρα τῶν παιδιῶν. Στάθηκε κάμποση ὥρα μαζί μου καὶ κοίταξε κει μέσα ὄλα, σὰ νὰ εἶχανε ξανανωθεῖ στὸ διάστημα ποὺ εἶταν ἀρρωστη.

— Κι αὐτὰ θὰ ὑποφέρανε, εἶπε. Δὲν εἴμουν ἄξια γιὰ τίποτε. Μὰ τώρα θὰ πάῃ καλῆτερ.

Ἡ νοσοκόμα τὴν ἔβαλε στὸ κρεβάτι κι ὅταν τὰ παιδιά, ποὺ παιζάινε ὄξω, γυρίσανε στὸ σπῆτι, τὰ φώναξε μὲ τὴν ψιλή, ἀδύνατη φωνὴ τῆς — τὴν τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρωτητερινὴ τῆς βαθειὰ καὶ δυνατὴ φωνὴ — νάρθοῦνε μέσα νὰ τῆς διηγηθοῦνε τί κάμανε ὄξω καὶ πὼς διασκεδάσανε. Καὶ κείνα ἀρχίσανε νὰ λένε τόσα πολλά, ποὺ μερικὲς στιγμὲς δοκίμασα νὰ τοὺς πῶ νὰ πάψουνε. Μὰ μ' ἐμπόδισε. (Ἀκολουθεῖ)

Ο ΕΠΙΝΙΚΙΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΖΕΒΟΥΛΗ

Ο Ο Ο 1914-1915 — ; Ο Ο Ο

Μάσκα φοροῦσα
καὶ σὰς γελούσα.
Μὲς στὶς καρδιές σας,
τὶς συφορές σας
ἔσπερνα. Τώρα
ὄλα στὴ φόρα !
Παντοῦ γυρίζω
κι' ὀργὴ θερίζω...

Ἄνθρωπε ψεύτη,
μὲς στὸν καθρέφτη
κοίτα, γυάλισου !
Δὲς τὴ μορφὴ σου !
Γιατὶ τρομάζεις ;
Τί μέ κοιτάζεις ;
Δὲν εἶν' οἱ ὄχτροί σου--
Εἶναι ἡ δική σου !

Σώπαινε τώρα,
σκύψε στὴ μπόρα,
χριστιανοσύνη !
Τὸ αἷμα σου πίνει
τῆς Γῆς τὸ χῶμα.--
Κόκκινο χρῶμα
χάρου, ψυχὴ μου :
Ἡ Γῆς δική μου !

Στὶς ἐκκλησιές σας
οἱ προσευκές σας
καὶ τὰ λιβάνια :
ψηλὰ στὰ οὐράνια.
Μέσα σας : λύσσα
καὶ μαύρη πίσσα.--
Δικοί μου δούλοι :
τοῦ Βελζεβούλη !

Μάσκα φοροῦσα
κι' ἔτσι γλιστροῦσα
μὲς στὶς καρδιές σας,
τὶς συφορές σας
ἔσπερνα. Τώρα
ὄλα στὴ φόρα !
Παντοῦ γυρίζω--
καὶ δρεπανίζω !

K. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Ο ΤΡΑΝΟΥ ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Διάβασα τᾶρθρο τοῦ «ἀμερόληπτου» Τρανου, ἀλλὰ δὲν ἐκατάλαβα οὔτε πῶς στὴν ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου «πέρασε ἡ κρίση» καὶ στὸ τέλος του δὲν πέρασε, ἀλλὰ θὰ τὴν περάσουμε «δίνοντας Κυβέρνηση μὲ πρόγραμμα οὐδετερότητας» οὔτε παιὰ εἶν' αὐτὴ ἡ «κρίση», ἀφοῦ δὲ φαίνεται νᾶναι ἡ ἐθνική, γιατί ἐκείνη γιὰ νὰ περάσῃ πρέπει νὰ γίνῃ τὸ συνέδριο τῆς εἰρήνης στὸ τέλος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου — καὶ πάλι νὰ δοῦμε — καὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἱστορικός νὰ τῆς κἀνῃ ἀπὸ τώρα «ἀνακεφαλαίωση», οὔτε τί σχέση ἔχει τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου, ποῦ εἶναι σὰ συμβουλή στὸ λαὸ νὰ κἀνῃ κι αὐτὸς τὶς τρανές σκέψεις τοῦ συγγραφέα, δηλαδὴ ἐπίλογος ρητορικός, μ' ἓνα ἱστορικό τίτλο «Ἀνακεφαλαίωση κ' ἐπίλογος» οὔτε ποιὲς εἶναι οἱ βάσεις ἀπ' ἔπου ξεκινάει γιὰ νὰ βγάλῃ συμπεράσματα. Ὁλ' αὐτοῦ μέσα μοῦ φάνηκαν σὰ μιὰ σαλάτα. Καὶ τὴν πραγματικότη ποῦ καλνάνει συμμάχιστά του δὲ μοῦ φαίνεται καθόλου νὰ τὴν ἐκτιμᾷ στὸ σύνολό τῆς, παρὰ μονάχα μερικὰ κομμάτια τῆς. Μὰ οὔτε εἶναι τοῦλάχιστο πιστὸς στὴν προσήλωσή του στὰ κομμάτια τοῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν περίστασι καὶ ὅπως τοῦ σφύρει παρουσιάζει πότε τὸνα πότε τᾶλλο ξεμοναχιάζοντάς τα καὶ ξεχνώντας τᾶλλα καὶ κυττάζοντάς τα μὲ ματογυᾶλια λογῆς λογῆς ποῦ κάποτε μεγεθύνουνε, κάποτε μικραίνουνε καὶ κάποτε εἶναι ντεπ ψεύτικα. Κ' ἔτσι ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὸ διάβασμά του εἶναι ὅτι εἴτε θεληματικὰ εἴτ' ἀσυνείδητα θολώνει ὄλα τὰ νερά, γιὰ νὰ δογματίσῃ κείνο ποῦ τοῦ ἀρέσει φαρύδοντας στὰ θολὰ, ὅτι δηλ. εἶναι περίφημη ἡ πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητας κι ὅτι ὁ Βενιζέλος εἶναι καλὰ φευγάτος. Ἀμετακίνητες ὅμως προϋποθέσεις γιὰ τὰ συμπεράσματά του δὲ βλέπω ποθενά. Καὶ δὲν πιστεύω νὰ πιστεῦῃ πῶς δὲ χρειάζονται προϋποθέσεις, γιατί τότες τὰ συμπεράσματά του θάναν σύμφωνα κι αὐτὰ μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητας καὶ καλὰ θάκανε ἡ μάνα του νὰ τὸν γεννοῦσε οὐδέτερο γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ του. Μιά ὅμως ποῦ δὲ φαίνεται ποιὲς βάσεις ἔχει ὁ Τρανός, δὲ μπορεῖ καὶ νὰ συζητήσῃ κανένας μαζί του. Γι' αὐτὸ καὶ περιορίζουμαι ὀλίγη ἀπ' ἀφορμὴ τὸ ἄρθρο του νὰ κἀνω μερικὰ ρωτήματα μόνο ἔτσι στὸν ἀέρα :

1) Γράφοντας τᾶρθρα τοῦ ὁ Τρανός καὶ δογματίζοντας τοῦτο κ' ἐκείνο λογαριάζει ὅτι στὸ Τουρκικὸ Κράτος ὑπάρχει ἀκόμη τώρα ἓνας δλάκερος ἑλληνισμὸς πολυτιμότετος καὶ γιὰ τὸ σεβαστό του ἀριθμὸ καὶ γιὰ τὴν ποιότητά του ;

2) Ξέρει ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτὸς παλεύει : τώρα μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα καὶ ὅτι ἡ τύχη του κρέμεται ἀπὸ τὸ τέλος ποῦ θάβῃ ὁ μεγάλος πόλεμος κι ἀπ' τὴν ἀπόφασιν ποῦ θὰ λάβῃ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος ;

3) Παραδέχεται ἢ ὄχι τὸ ἀλληλέγγυο τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μ' αὐτόνε τὸν Ἑλληνισμό ;

4) Ἄν παραδέχεται τὸ ἀλληλέγγυο, πιστεύει ἢ ὄχι

δτι ἡ νίκη ἢ ἡ μὴ συντριβὴ τῆς Γερμανίας καὶ Τουρκίας θὰ σημαίη καὶ τὸ τέλος τοῦ ἐπίδικου Ἑλληνισμοῦ;

5) Ἄν ἔχει ἐλπίδες γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοῦ στὴν περίπτωσιν ποὺ εἶπαμε, ποῦ τίς βραδύζει τίς ἐλπίδες του, ἀφοῦ οἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ, ἂν τυχόν θὰ μᾶς νοιάζονται καὶ τότες, θάνατι ἢ τέλει ἢ μιᾷ συντριμμένης κ' ἢ Τουρκία θάνατι στίς μεγαλύτερες δόξας τῆς ποῦ τὰ δόξαλε πέρα πολεμώντας μ' ἕλη τὴν Εὐρώπῃ καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ ποτελειώσῃ τὸ τούρκημα τοῦ κράτους τῆς;

6) Ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸν Ἑλληνισμό τῆς Τουρκίας καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ αἰσθήματα καὶ ἀπὸ χρέος τιμῆς τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος σὲ ποιά μεριά ἔχει τὰ μεγαλύτερα συμφέροντα;

7) Ἄν παραδέχεται τὸ ἀλληλέγγυο τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, πόσο βαρεῖες καὶ ποιῆς καὶ τί λογῆς θυσιῆς νομίζει πὼς ἀξίζει, ἂν βρεθοῦμε στὴν ἀνάγκη, νὰ κάνουμε γιὰ νὰ πιτύχουμε τὴν ὅποιαν σωτηρία τοῦ Μικρασιατικοῦ καὶ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάστασιν;

8) Τί κακὸ μπορούμε νὰ πάθουμε ὡς ἔθνος συνολικὰ ἢ ὡς Κράτος, ὅσο εἶναι τὸ σημερινὸ μας Κράτος, ἀπὸ νικητέρα Γερμανία σύμμαχοι τῆς Ἀντάντ καὶ τί κακὸ ἀπὸ νικητέρα τὴν Ἀντάντ σύμμαχοι τῆς Γερμανίας; Τί κακὸ ἢ καλὸ θάχουμε ἀπὸ νικητέρα Γερμανία οὐδέτεροι καὶ τί ἀπὸ νικητέρα τὴν Ἀντάντ τὸ ἴδιο;

9) Τί θὰ κερδίσουμε σύμμαχοι τῆς Ἀντάντ σὲ περίπτωσιν νίκης τῆς—ἔχι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Sardou— καὶ τί σύμμαχοι τῆς Γερμανίας σ' ὅμοια περίπτωσιν;

10) Λογαριάζοντας τίς ζημιῆς ἢ τὰ κέρδη στὴν κάθε περίπτωσιν πόσο στὰ ἑκατὸ πιθανότητα νίκης νομίζει ὁ Τρανὸς πὼς πρέπει νάχῃ ἢ Ἀντάντ, γιὰ νὰ ἔβγουμε μαζί τῆς, καὶ πόσο στὰ ἑκατὸ ἢ Γερμανία, γιὰ νὰ μείνουμε οὐδέτεροι, ἂν αποκλείεται κάθε ἄλλο ἀπὸ τὸ ἢ νὰ βγοῦμε μὲ τὴν Ἀντάντ ἢ νὰ μὴν ἔβγουμε καθόλου; Δηλαδή πόσο σοβαρὰ νομίζει πὼς ἀξίζει νὰ κινδυνέψουμε γιὰ ὅ,τι ἔχουμε νὰ κερδίσουμε συμμαχώντας μὲ τὴν Ἀντάντ;

11) Ποιὸς νομίζει ὁ Τρανὸς πὼς θὰ νικήσῃ καὶ γιατί;

12) Ποιὸ εἶναι τὸ κριτήριον γιὰ νὰ πιστέψουμε πὼς αὐτὸς εἶναι «μετρημμένος ζυγιστής» καὶ ὁ Βενιζέλος πιστεύει μόνον «ἐνστιγματικῶς» πὼς θὰ νικήσῃ ἢ Ἀντάντ;

12) Δὲ δίνει καμμιά σημασίαν στὸ πολιτικὸ ἔνστικτος;

14) Ποιά εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος, ποῦ ἐφαρμόζει «ἀνεξαιρέτα»;

15) Νομίζει ὁ Τρανὸς ὅτι σὲ ζητήματα ὡς αὐτὸ ποῦ βασανίζει τώρα τὸ ἔθνος, μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστῇ μιὰ ὅποιαν καὶ ἂν εἶναι ἡ δική του ἐπιστημονικὴ μέθοδος; Δηλαδή νομίζει ὅτι σ' ἕνα πιθανὸ πόλεμον, τόσο πολυπλοκὸ μάλιστα, μπορούμε οἱ ἀντίπαλοι νὰ εἶναι στὴν ἐντέλεια πληροφορημένοι γιὰ ὅσα μέσα καὶ δυνάμεις ὕλικές ἢ πνευματικῆς ἢ ἠθικῆς διαθέτει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος καὶ ὅτι ἀληθεύουν πάντα οἱ ἐπιστημονικὸ

ὑπολογισμοὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν δημοσιολόγων; Τότες δὲ θάταν κάθε πόλεμος ἀδύνατος ἂν μπορούμε νὰ προβλέψουμε σωστὰ καὶ ἀπ' τὸνα μέρος κ' ἀπ' τᾶλλον; Νομίζει ὅτι δὲ χρειάζεται κ' ἢ τόλμη; ὅτι δὲν παίζει καὶ ἡ τύχη ρόλο; ὅτι ἂν πρόκειται νὰ σώσουμε ἀξετίμητα συμφέροντα βγαίνοντας μὲ τὴν Ἀντάντ, πρέπει ὑπερσχολαστικὰ νὰ κολληθοῦμε σὲ κάποιες δυσκολίες, καὶ νὰ στραθώθουμε σ' ἕλα τᾶλλα, ἢ σὲ μιὰ ὑπόληψή μας στὴν τάδε στρατιωτικὴ ἐπιστήμη; Καὶ νομίζει πὼς, ἂν ἡ Γερμανία εἶχε τόσο μεγάλη πεποιθήσιν γιὰ τὴν νίκη τῆς, θὰ μᾶς λογάριάζε τόσο πολὺ κ' ἑμᾶς καὶ θὰ κοπίαζε νὰ μᾶς κρατάη δεμένους; Καὶ νομίζει πὼς ὑπάρχει μιὰ, κ' ἢ περὶ παρμικρῆ, ἀνθρώπινῃ πράξιν κ' ἐπιχείρησιν ποῦ νὰ ποκλείει ἐλωξιδίλου τὴν ἀποτυχία καὶ τὸν κίνδυνον; Ἄν ξέρει ὅτι, ὡς ψοφήσουμε, τότες θὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι τέλει;

16) Εἶχε ἄδικον ὁ Βενιζέλος νὰ κάνῃ ἀγγλόφιλη πολιτικὴ, ἀφοῦ ἔχι μόνον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Πῶπ («Ἀθηναί», 4 Ἀπριλ.) ἀκόμη τὸ παραδέχεται πὼς τὰ συμφέροντα Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας «δὲν εὐρίσκονται ἐθολογικῶς εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐθολογικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος»; Ποιῆς εἶναι αἱ ἀξιόλογες ἀντιρρήσεις καὶ τὰ σοβαρὰ σκέδια τοῦ φίλου «Σφυρή» (τρανοῦ, ἀλήθεια, καὶ σοβαροῦ μελετητῆ «ἐν πλῆθουσιν Ἠνωμένοις Βουστασίαις»), ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Τρανὸς, μελλοντικῶς μὴ θέλοντας νάχῃ καμμιά στέρεη βία κούτσουρεῖ τὰ λεγόμενά του μ' ἕνα «ἂν ἐννοεῖται κτλ.», τὸ δέχεται πὼς μᾶς συμφέρει ἐξαιρετικὰ ἢ φιλία τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη τῆς μὲ τὸ νὰ λέῃ πὼς «μπορεῖ μέσα στὸν ἀγγλορωσσικὸ ἀνταγωνισμό νὰ πάρουμε ὅ,τι θὰ παίρναμε καὶ ἂν βγαίναμε κτλ.»;

17) Κι ἀφοῦ εἶναι πιθανὸ νὰ πάρουμε ἀπὸ Ἀγγλορωσσικὸ ἀνταγωνισμό καὶ λοιπὸν πιθανὸ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Γερμανικῆς πολιτικῆς δὲ θὰ πιτύχῃ, γιατί πρέπει νὰ κρεμαστοῦμε ἀπὸ τὴν πιθανότητα μόνον φιλονεικίας τῶν συμμάχων καὶ ἀμνηστιακίας τῆς Ἀγγλίας ἀπέναντί μας, ποῦ ἐνῶ εἶταν χρέος μας δὲ συμπολεμήσαμε, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ζητήσουμε νὰ βγοῦμε ἀπ' τὴν οὐδετερότητα; Κι ἂν ἔπρεπε καὶ πρέπει νὰ βγοῦμε, πὼς δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Βενιζέλος καὶ γιὰ τὴν ἀρχικὴν του δήλωσιν καὶ γιὰ ὅ,τι ἔκαμε κατόπι, ἀφοῦ καὶ ὁ Πῶπ ἀκόμη στὸ φύλλον π' ἀναφέραμε παραδέχεται ὅτι «θὰ ἦτο ὑπερτάτης στενοκεφαλίας ἄνθρωπος, θὰ ἔστερετο πολιτικοῦ νοῦ ἐκεῖνος, ὅστις δὲν θὰ ἀντικαθάνετο ὅτι ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἐξόδου ἀπὸ τῆς οὐδετερότητος τότε καὶ ἡ ἑλλειψὶς καθωρισμένων ἀνταλλαγμάτων καὶ ἡ αὐθόρμητος προσέλευσις ἡμῶν (ὑπογραμμιστὸν ἐγὼ) εἰς τὸν ἀγῶνα ἐν στιγμῇ ἀνάγκης τῶν μεγάλων μαχητῶν θὰ ἦταν τίλοι μείζονος καὶ μᾶλλον ἀνκμφισότητου κέρδους ἀπὸ τὴν χυδαίαν παζαρευματολογία καὶ ἀπὸ τὰς ἐγγράφους τάχα ὑποσχέσεις» καὶ ὅτι «ὅτε περὶ προτάσεων δικαστικῆς διχογνωμίας οὔτε περὶ ἀνάγκης συμβουλοιογραφικῶν πράξεων πρόκει-

ται όταν ἐν ἔθνος θὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα περὶ ἄλων καὶ θὰ συντακτοῦσθαι τὴν τύχην του πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ;

18) Λογαριάζει ὁ Τρανὸς τὸ συμμαχικὸν ὄρον μετὰ τὴν Σερβία ἢ ὄχι ;

19) Μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι παραδέχεται τὸ ἀλλη- λέγγυον τῆς φυλῆς, ἢ πιθανότητα νὰ τάξῃ ἢ Ἀντάντ ὕστερ' ἀπ' τῆ δικῆ μας ἀρνησὶν τὴν δυτικὴν Μικρὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Ἰταλία καὶ ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας πρὸς ἀλλοιῶς δὲ θὰ τίς ἐπαίρῃ ἐπὶ Βουλγαρία, γὰρ νὰ τίς κερδίσῃ μετὰ τὸ μέρος τῆς εὐκολώτερας, κ' ἢ πιθανότητα οἱ δυτικὲς Δυνάμεις νὰ φανῶσιν περὶ γενναϊδωρῶς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν συμμαχίαν τοὺς τὸν ἐπὶ τὰς ὄχι ;

20) Παραδέχεται ὁ Τρανὸς ὅτι ἢ Ἰταλία καὶ τὰ Βαλκανικὰ ἔχουν πολὺ πλεονέκτημα ἀπὸ τῆς νίκης τῆς Ἀντάντ παρὰ τῆς Γερμανίας ; Κι ἂν παραδέχεται, πῶς λέει ὅτι « τίποτα δὲ μᾶς λέει πῶς θὰ μᾶς ἀκολουθοῦσαν » ;

21) Κι ἀφοῦ παραδέχεται ὁ Τρανὸς πῶς θὰ « πιτύχαινε σίγουρα » ἢ Ἰταλία νὰ κούτσουρέψῃ τὰνταλλάγματα μᾶς, δὲ θὰ πῆ αὐτὸ ὅτι θὰ νικήσῃ ἢ Ἀντάντ καὶ θὰ πάρουμε ἀνταλλάγματα κι ἂν, ὅπως λέει, « χωρὶς τὴν Ρουμανία καὶ ἀδιαφορώντας γὰρ τὴν Βουλγαρία μπιναίμε τὸ Φλεβάρη εἰς τὸν πόλεμον » ; ἢ θὰ « πῆ κ' ἐδωπέρα « ἂν νικήσῃ ἢ Ἀντάντ » ; Μὰ γιὰ τί σωριάζει ἕναν κόσμον « ἂν », γὰρ νὰ μᾶς φέρῃ κατακλυσμὸν κακὰ καὶ δὲ λέει καὶ τὰ μισὰ ἀκόμη « ἂν » γι' ἀντίθετον σκοπὸν ;

22) Γιατί, ἂν βγαίναμε χωρὶς τὰ ἄλλα Κράτη, ἢ Βουλγαρία θὰ βοηθῶσιν τὴν Τουρκία ; Ἔτσι, γὰρ νὰ λέμε πάντα τὴν ἀνάποδα, ἢ ἐπειδὴ ἔτσι θάλαγε ἢ Γερμανία ; Καὶ γιὰ τί τότε δὲν τὴν βοηθᾷ τώρα πού ἔχει μεγάλη ἀνάγκη νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τοὺς συμμάχους τῆς ; Ἐπειδὴ παραφυλάμ' ἡμεῖς ; Ἐπειδὴ θάχαμε μὴ μεραρχία λιγώτερον ;

23) Γιατί, ἂν βγαίναμε μετὰ ἄλλα Κράτη καὶ « θὰ μᾶς βγῶμονοῦσε » ἢ Ἀντάντ, « θὰ δίναμε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία εἰς τοὺς Βουλγάρους » ;

24) Πῶς συμβιβάζονται οἱ « μεγάλες παραχωρήσεις » καὶ τὸ « οἱ ἀκτές » ;

25) Πῶς θάχαμε ἀντιμέτωποι « ἐξὸν ἀπ' τὴν Διπλῆ, πού κάποιον γνώμη θάχῃ κι αὐτὴ εἰς τὸ συνέδριον, τὸ ρωσικὸν κολοσσὸν » ; Τὴν τρανὴν φοβέρα εἶν' αὐτὴ, οἱ τῶρα ἀντιμέτωποι κολοσσοὶ νὰ ἐνωθῶσιν καὶ νὰ γίνουσι ἀντιμέτωποι τῆς Ἑλλαδοῦλας γὰρ μὴ « λουριδοῦλα » ; ἢ κάποιον γνώμη τῆς Διπλῆς εἰς τὸ συνέδριον θάλα γὰρ χάρις τῆς Ρουσίας ἢ γὰρ δικῆ μας ; Καὶ πῶς ἢ Ρουσία θάλα ἀντιμέτωπὴ μᾶς, ἀφοῦ θάλα συμμαχίαν καὶ δὲ θὰ πρίκειται γὰρ τὴν Πόλιν καὶ γὰρ τὰ Στενά, ἀλλὰ γὰρ μέρη πού μᾶς δίνει καὶ αὐτὴ μᾶς μετὰ τοὺς ἄλλους ;

26) Πῶς « δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐπιβληθῆ » ἢ Ἀγγλία εἰς τὴν Ἰταλία ;

27) Ἄν βγαίναμε ἄλλα τὰ Κράτη μᾶς καὶ κούρῶσθαι ἄλλα κ' εἶχαμε καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς

Ἀντάντ, πῶς ἀθελά μᾶς θὰ γινότανε νὰ χαλάσῃ ἢ ἰσορροπία εἰς τὰ Βαλκάνια κ' ἡμεῖς νὰ μείνουμε μετὰ μὴ λουριδοῦλα ;

28) Πῶς ἢ Σερβία, πού τώρα εἶναι « στρατιωτικὸν σαράβαλον », ὕστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμον, εἶτ' ἐδῶκουμε ἡμεῖς εἴτε δὲν ἐδῶκουμε, εἴτε μὴ μερὶς τοῦ ἄρθρου τοῦ Τρανὸς γίνεται συμπαγὲς « Σλαβικὸν ἢπειρωτικὸν Κράτος » ἐπίφοβον γὰρ μᾶς, καὶ εἰς τὴν ἄλλη, ἂν καὶ « θὰ μεγαλώσῃ ἀρκετά », « θὰ εἶναι τόσο ἐξαντλημένη, ὥστε γὰρ πολλὰ χρόνια θὰ εἶναι ἀκίνδυνον » ; Καὶ πῶς εἰς τὴν περίπτωσιν πού θὰ βγαίναμε ἀπ' τὴν οὐδετερότητα καὶ μ' ἄλλα μᾶς τὰ Κράτη κατεβάσει χίλις δυὸ ποτάμια ἀπαισιοδοξίας ὁ Τρανὸς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν πού δὲ θὰ βγαίναμε, ὅσο κι ἂν μεγαλώσουμε οἱ ἄλλοι, μᾶς παρηγορεῖ : « Κι ὅσο νὰ ξαναγεννηθῆ θὰ ἔχουν ἔτσιμασται ποῖος ἔξεραι ποῖος εὐρωπαϊκοὶ συνδουασμοί » ;

29) Ἐχει σωστὰ τὰ μυαλά του ἕνας ἄνθρωπος πού βεβαιώνει πῶς « βγαίνοντας ἢ Ἑλλάδα ἀπ' τὴν οὐδετερότητα δὲ θάδινε καμμιά σοβαρὴν συντρομὴν εἰς τὴν Ἀντάντ » ; Γιατί τάχα προσθέτει τὸ « στρατιωτικὰ » ; Καὶ μόνο τὰ λιμάνια μᾶς καὶ ἢ ἐλευθερία νὰ κινου- νται καὶ νὰ τροφοδοτοῦνται εἰς τὰς χώρας μᾶς δὲν εἶναι σοβαρωτάτη συντρομὴ κ' ἢ θεληματικὴ τους παροχή δὲν εἶναι ἔξοδος ἀπ' τὴν οὐδετερότητα ; Τώρα, πού μᾶς τὰ πῆρανε δίχως νὰ μᾶς ρωτήσουν τί μᾶς χρωστᾶνε ; Καὶ « οἱ συμπαθεῖς τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας », ἂν βγαίναμε δὲ θάτανε εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους ; Τώρα κι ἂν εἶναι μετὰ τὴν Ἀντάντ, τί χρωστᾶται ἢ Ἀντάντ εἰς τὸ Κράτος ;

30) Δὲ μᾶς ξηγγαίει ὁ Τρανὸς καλύτερα, ποῖος ἔναι τὸ Moutterland καὶ ποῖος ἢ ἀποικία ; Τὸ ἔξεραι ἢ ὄχι ὅτι ἢ Πόλιν καὶ ἢ Σμύρνην εἶναι παλιότερες ἀπ' τὴν Ἀθήνα ; Καὶ τὸ ἔξεραι ὅτι ἕνας ἄνθρωπος πού, ἐνῶ σκίττει τὰ ρούχα του ὅτι δὲν ὑπάρχει βούργαρος εἰς τὴν Μακεδονία, γιὰ τὴν βουλγαρῶν δὲ θὰ « πῆ βούργαρος, ἀπὸ τὴν ἄλλη λέει ἑκατόρωτον, καὶ ἀνυπεράσπιστον, ἀποικία τις γνησιώτερος ἐλληνικὴς χώρας καὶ τὰ καθ' αὐτὸ κέντρα τῆς Ρωμισσύνης, ἔχει ἑκατόρωτον κι ἀνυπεράσπιστον μυαλά ; Καὶ δὲ μᾶς λέει, ὡς πού φτιάσαμε τελευταία κάποιον στρατὸν, πού μόλις εἰς τοὺς Βουλγάρους ἢ εἰς τοὺς Τούρκους μπορεῖ νὰντιπαραταχῆ, ποῖος ὑπερασπιζότανε τὰ σύνορά μᾶς ;

31) Πόσο πολὺ, ἀλήθεια, θάτανε σοβαρὸν τὸ πρόβλημα, ἀφοῦ βγαίνοντας ἡμεῖς μετὰ ἄλλα τὰ οὐδέτερα Κράτη εἰς τὴν πλάγιν τῆς Ἀντάντ συντρίψουμε καὶ κομματιάσουμε τὴν Τουρκία, νὰ πάρουμε εἰς τὴν κατοχὴν μᾶς (ὕπαγμα μῆτις ὡς τὸν Τρανὸς κέγω) τὸ μεριδίον μᾶς ;

32) Γιατί ἢ προτίμησιν αὐτὴ τοῦ Τρανὸς εἰς τὴν βελιάρικιν τοῦ ἰδιώτην Sardou ; Μήπως μᾶς παρουσιάζει τίποτα πρωτόφαντον ; Δὲν τις ξέρουμε τις βλέψεις τῆς Ρουσίας καὶ δὲν τις λογαριάζουμε ; Μ' ἀφοῦ ἄλλος κόσμος θέλει τὴν Πόλιν διεθνήν, δὲν εἶν' αὐτὴ ἢ λύση ἢ περὶ πιθανὴν χωρὶς νὰ ἀποκλείεται κ' ἢ ἔνωσιν μετὰ τὴν Ἑλλάδα ; Καὶ τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, ἀφοῦ καὶ ὁ Sardou προτείνει τὸ διεθνὸν Κράτος τῆς

Πόλης και στη Μικρή 'Ασία προτεκτοράτα ελληνικά, είναι και μόνο αυτά ακόμη πράματα για πέταμα ; Κι όσο για την 'Ανατολική Μακεδονία, είναι πιθανό, δίχως να πάρουμε ε,τι μās τάξουν—όχι προτεκτοράτα—στη Μικρή 'Ασία, να τήνε δώση ή 'Αντάντ στη Βουργαρία ;

33) 'Αν ή φοβερή και τρομερή πληροφορία πύχει ο Τρανός από ρούτσινη πηγή για τή συμφωνία 'Αγγλίας και Ρουσίας να ανταλλάξουν τή βορεινή Περσία με τή Μικρή 'Ασία είν' αληθινή, τί πρέπει τότες να συμπεράνουμε, ότι μās συμφέρνει να κερδίσουμε τή φιλία και τήν ευγνωμοσύνη και ελπίς τής 'Αντάντ και ιδιαίτερα τής 'Αγγλίας ή τὸ αντίθετο ;

34) Ποιά είναι ή απόδειξη ότι ο Βενιζέλος «εξάρτησε τή φιλία μας με τήν 'Αγγλία απ' τήν έξοδό μας απ' τήν εὐδαιερότητα» ;

Για να τελειώνουμε, ἄς ρωτήσουμε ακόμη :

35) 'Από πού συμπεραίνει ο Τρανός ότι ο Βενιζέλος τελευταία δὲν ἤξερε τί ἔλεγε και τί ἔκανε ;

36) Πῶς ἀγωνιζότανε να γκρεμίση ε,τι μεγάλο στά τέσσερα τελευταία χρόνια μās ἔδειξε ; Και γιατί ο Βενιζέλος, πού βρισκότανε σὲ ἄμυνα, είναι κείνος πού ζήμωσε «ἀνυπολόγιστα τήν ἔξωτερική μας πολιτική», και δὲν είναι κείνοι πού τὸν ὕβριζαν και τὰ ποδοπατοῦσαν ελα, ο Γούναρης με τίς κοινοποιήσεις του κ' οἱ ὑπουργοὶ πού ἔφτιασε ο Πῶπ και ο Χαιρόπουλος ;

37) Γιατί να μὴν παραδεχτῆ ο Τρανός ότι τὸ ότι ο Βενιζέλος εἶπε πρώτα, «πῶς πέρασε πιά ή στιγμή και ἂν ακόμη τὸν ξανάφερνε ο Βασιλιάς» και τελευταία εἶπε στοὺς ἐμποροῦπαλλήλους «πῶς και ὕστερ' απ' τίς ἐκλογές ἔχουμε καιρὸ» μπορεί να ξηγηθῆ ἄνισως σκεφτοῦμε πῶς θά φοβοῦτανε ἄμεσες παραχωρήσεις εἰς

βάρος μας στη Βουργαρία ἀπὸ τήν 'Αντάντ, πού δὲν τις ἔκαμε και πρέπει να χρωστάμε χάρη, και δὲ δείχνει «ἐπιπόλαιη σπουδή» ;

38) Τί ἔννοει ο Τρανός λέγοντας για τὸ Βενιζέλο «δὲν τὸν ἐπιστέψαμε» ; Δὲν ὁμολογεῖ οἷδιος ε,τι κατὶ «μεγάλο στά τελευταία τέσσερα χρόνια ἔδειξε» ; Κ' εἰμεις οἱ ἄλλοι τί παραπάνου πιστεύουμε ;

39) 'Απὸ πότε βρέθηκε ο καλύτερος τοῦ Βενιζέλου κ' ἔπικψε ναῖναι «ὁ σχετικὰ καλύτερος» και τώρα ἔχασε τήν ὑποστήριξη τοῦ Τρανου και δὲ χρειάζεται πειά τήν 'Ελλάδα κ' «ἔχει ὑποχρέωση να δείξει με τρόπο πού να μὴν ἐπιδέχεται ἀντίρρηση πῶς ποτὲ δὲν σκέπτεται να ξαναγυρίση τήν πολιτική, ἔξὸν ἂν νομίσει—ζῆσε μαῦρε μου—πῶς είναι καιρός για σωστή δημοκρατία» ;

40) Πῶς δὲν είναι μεγάλη ἀνοησία μου πού κάθησα να κάνω τόσα ρωτήματα πάνω στο ἄρθρο τοῦ Τρανου ;

5.4.1915

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ.κ. Θρ. Στ. 'Ιθάκη, Christ. Fav. Stans. Μιχ. Πετρ. και Σταθ. 'Αθήνα. Λάβαμε τή συντρομή και ευχαριστοῦμε. —κ. Sfak. Νέα 'Υόρκη. Δὲν ἀπάντησες στο γράμμα μας πού σου στείλαμε τὸ περασμένο καιροῖν οὔτε μās ἔστειλες τή συντρομή. Περιμένουμε. — κ. Ν. Λαδ Πόρο Βιβλία τοῦ κ. Πάλλη δὲν πουλιούνται στα βιβλιοπωλεία. Γράψε στὸν ἴδιο να σου τὰ στείλει χάρϊσμα. 'Η ἀντρέσα του είναι : Alex. Pallis Esq. Aighburth Drive. Liverpool. — κ. Α. Καρ. Οὔτε αὐτὸ δυστυχῶς. 'Ισως κανένα ἄλλο.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γενικὸς Διευθυντῆς ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΕΜΠΕΡΙΚΟΣ

ΤΑΧΕΙΑ ΓΡΑΜΜΗ ΕΛΛΑΔΟΣ—ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Τὸ ταχύπλοον θαλαμηγόν 'Ελληνικὸν ὑπερωκεάνειον

“ΙΩΑΝΝΙΝΑ”

ἀναχωροῦει ἐκ Πειραιῶς (μέθω Καλαμῶν—Πατρῶν) κατ' εὐθείαν διὰ Νέαν 'Υόρκην τὴν 20 'Απριλίου

'Επίσης τὸ μέγα 'Ελληνικὸν ὑπερωκεάνειον

“ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ”

ἀναχωροῦει ἐκ Πειραιῶς μέθω Καλαμῶν—Πατρῶν κατ' εὐθείαν διὰ Ν. 'Υόρκην τὴν 27 'Απριλίου.

Δι' ἐπιβάτας, εἰσιτήρια και περαιτέρω πληροφορίας ἀπευθυντέον :

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ : Πρακτορεῖον 'Εθν. 'Ατμοπλοίας ὁδὸς 'Απελλοῦ 1. 'Αριθ. τηλ. 320.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ : Γενικὸν Πρακτορεῖον 'Εθν. 'Ατμοπλοίας τῆς 'Ελλάδος, ὁδὸς Φίλωνος ἀρ. 44 (ἐπισθεν 'Αγίας Τριάδος). 'Αρ. τηλ. 127.

Οἱ θέλοντες να ἀσφαλιστοῦσι θέσεις ἀνάγκη να δηλώσωσι ἐγκαιρῶς εἰς τὰ Κεντρικὰ Πρακτορεῖα τῆς 'Εταιρίας και εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἀνεγνωρισμένους ἀντιπροσώπους.

'Υποστηρίζοντες τὰ 'Ελληνικὰ ἀτμόπλοια, ὑποστηρίζετε τήν Σημαίαν θας, μεγαλύνετε τήν Πατρίδα θας.